College Magazine

આદિકા

AADIKA

(વાર્ષિક અંક) ચતુર્થ

(૨૦૧૭-૧૮-૧૯)

પ્રધાન સંપાદક
આચાર્ય આર્ટ્સ કોલેજ ફતેપુરા

સંપાદક સહાયકો
આર્ટ્સ કોલેજ, ફતેપુરા
શૈક્ષણિક વિભાગ

પ્રકાશક
પ્રિ.ડૉ.રમેશચંદ્ર એલ. મુરારી
આચાર્ય
આર્ટ્સ કોલેજ ફતેપુરા
જિ. દાહોદ-૩૮૯૧૭૨ (ગુજરાત)

આદિકા
AADIKA

શ્રી ગુજરાત રાજ્ય અખિલ ગ્રામ્ય કબીર વિકાસ મંડળ-દાસા
સંચાલિત
આટ્‌ર્સ કોલેજ ફતેપુરા, દાહોદ-૩૮૯૧૭૨, ગુજરાત
ફોન : ૦૨૬૭૫-૨૩૩૬૮૫
શ્રી ગોવિન્દગુરુ યુનિ., ગોધરા, ગુજરાત

વાર્ષિક-ચતુર્થ અંક ૨૦૧૭-૧૮-૧૯

ISBN : 978-81-926443-6-3

કિંમત : રૂા. ૧૨૫-૦૦

આદિકા આપના હાથમાં

પહાડથી ઉતરતી નદીના વેગમાં એક અદ્‌ભુત શક્તિ હોય છે. સમુદ્રની લહેરોમાં જે થપાટા જોવા મળે છે, ગુલાબમાં જે સુગંધ છે આ તમામના પાછળ ઈશ્વરીય સંકેત વિદ્યમાન છે. તેવી જ રીતે શિક્ષાના ક્ષેત્રમાં સરસ્વતીથી પ્રભાવિત થયેલી આ સંસ્થા દરેક વિદ્યાર્થીના જીવનમાં પોતાની અલૌકિક શક્તિ આપે તેવી કોલેજ વતી આ ચતુર્થ અંકની પત્રિકાનું પ્રકાશન વર્ષ ૨૦૧૭-૧૮-૧૯ આપ તમામ મહાનુભાવોને આપી હૃદયપૂર્વક આનંદ અનુભવું છું.

આચાર્ય

અનુક્રમણિકા

શુભેચ્છા સંદેશ	જશવંતસિંહ ભાભોર	4
	ડો.જી.એન.બારિયા	5
	શ્રી એસ.આર.જોષી	6
	ડો. રમેશચંદ્ર મુરારી	7
આદિકા		8
કોલેજ વંદના		9
મંડળ તરફી દૃષ્ટિ		13
કારોબારી સભ્યશ્રીઓ		14
Value of Sports and Culture		15
Indian English in a flat world		17
ભીલોનો ઇતિહાસ		20
આધુનિક સમયમાં જ્ઞાન અને કૌશલ્ય...		26
गुजराती कृष्णकाव्य और हिन्दी कृष्णकाव्य...		28
वैदिक परम्परा, रामायण एवं भागवत्कालीन शिक्षा...		32
આર્ટ્સ કોલેજ ફતેપુરાની પ્રવૃત્તિઓ/કાર્યક્રમો		37
વિવિધ કાર્યક્રમોની તસવીરી ઝલક		41
NSS કાર્યક્રમોની તસવીરી ઝલક		46
કોલેજનું પરિણામ 2017-19		53
ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થી સંઘ		55

JASWANTSINH BHABHOR

राज्य मंत्री
जनजातीय कार्य मंत्रालय
भारत सरकार
शास्त्री भवन, नई दिल्ली-110001
MINISTER OF STATE FOR
TRIBAL AFFAIRS
GOVERNMENT OF INDIA
SHASTRI BHAWAN, NEW DELHI-110001

જા.નં:- 19.DHD/LOKSABHA/GUJ-

શુભકામના સંદેશ

આટ્‌ર્સ કોલેજ ફતેપુરા દાહોદ જે શ્રી ગુજરાત રાજ્ય અખિલ ગ્રામ્ય કબીર વિકાસ મંડળ દાસા દ્વારા સંચાલિત છે. કોલેજની પોતાની મેગેઝીન "આદિકા"નો ચોથો અંક પ્રકાશિત થઈ રહ્યો છે. આ કોલેજ આદિવાસી વિસ્તારમાં શિક્ષણક્ષેત્રે ખૂબ પ્રગતિ કરે, કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ દરેક ક્ષેત્રે ઉન્નતિ કરીને ગુજરાત અને ભારતનું નામ રોશન કરે તેવી શુભકામના આપું છું.

(જશવંતસિંહ ભાભોર)
સાંસદશ્રી
દાહોદ સંસદીય વિસ્તાર

Room No. 415, 'B' Wing, Shastri Bhawan, New Delhi-110 001
Phone No. : 011-23380609

(Condt. by Shri Gujarat Rajya Ram Vanvasi Seva Yuvak Mandal, Dasa)

Shri Sumanbhai Rangjibhai Bhabhor Arts College, Singvad

At. Singvad, Ta. Limkheda, Dist. Dahod-389130 (Gujarat)

Principal
Dr. G. N. Baria
Fax No. 02677239733

Email : gnbaria62@yahoo.com
singvadcollege@yahoo.com

STD Code : 02677-239686 / 230572 (O)
Mobile : 99796 97040
Time : Morning 7:30 to 12:30

પ્રતિ,
આચાર્યશ્રી,
આર્ટ્સ કોલેજ- ફતેપુરા

'સંદેશ'

આ 'આદિકા' ના પ્રાગટ્યની ક્ષણે હું આનંદ અનુભવું છું. આર્ટ્સ કોલેજ ફતેપુરાનો પાયો નંખાયો ત્યારથી આજ સુધી જે પ્રગતિ થઈ છે, તે ખરેખર બિરદાવવા લાયક છે.

હું આ સંસ્થા દિન પ્રતિદિન પ્રગતિ કરે અને સફળતાના શિખરો હાંસલ કરે એવી ખૂબ ખૂબ શુભેચ્છાઓ પાઠવું છું.

લિ.
પ્રિ. ડૉ. જી. એન. બારીઆ.
આર્ટ્સ કોલેજ- સીંગવડ

બી.એડ્.કોલેજ સીંગવડ (રંધીકપુર)

તા. લીમખેડા, જી. દાહોદ-૩૮૯૧૩૦ ફોન નં./ફેક્સ નં. :૦૨૬૭૭ - ૨૩૦૯૬૮

G.J.Y.-15200/VIP/39-kh-1 28-12-2001	R/ACA/30884/2002 29-12-2002	WRC/2-32/47/2003/2990 06/06/2003

જાવક નં. : તા. - -૨૦૧

શ્રી એસ.આર.જોષી
કાર્યકારી આચાર્ય
બી.એડ્.કોલેજ,સીગવડ
તા.લીમખેડા,જિ.દાહોદ.

શુભેચ્છા સંદેશ

શ્રી ગુજરાત રાજય અખિલ ગ્રામ્ય કબીર વિકાસ મંડળ દાસા સંચાલિત આર્ટ્સ કોલેજ ફતેપુરા આદિકા નામની કોલેજ મેગેઝીનનો ચોથો અંક પ્રકાશિત કરી રહી છે તે બદલ હું સર્વેને શુભેચ્છા પાઠવું છું.

કેળવણીને સાચા અર્થમાં ચારિતાર્થ કરી રહેલ કોલેજના પ્રધાન આચાર્ય તથા સારસ્વત બંધુઓ ખુબજ ઉત્સાહપૂર્વક સંસ્થામાં નિષ્ઠા અને પુરી ઈમાનદારીથી કાર્ય કરી રહયા છે જે ખુબજ પ્રશસંનીય છે. સાથે જ વહીવટી કર્મચારી બંધુઓની ખંત અને મહેનતનેતો વિસરાય જ કેમ !, તેઓને પણ હું આ ક્ષણે અભિનંદન પાઠવું છું.

ૠગવેદમાં કહયું છે તેમ "શિક્ષણ માનવીને આત્મવિશ્વાસું અને નિઃસ્વાર્થી બનાવે છે." તદ્ અનુસાર વિધાર્થીઓમાં સતત પ્રચંડ આત્મવિશ્વાસમાં વધારો થાય અને તેઓમાં વસુદેવ કુટુંબકમની ભાવના કેળવાય તેવું કાર્ય આપ કરી રહયા છો જેને વંદન કરવાનું હું ચૂંકતો નથી. આપ સૌ મહાત્મા ગાંધીજીના કથન અનુસાર આપના વિધાર્થીઓના મન,શરીર અને આત્માના ઉત્તમ અંશોનું આવિષ્કરણ કરી તેમના જીવનના અંધકારમાં પ્રકાશના કિરણો ફેલાવી રહયા છો તેને નતમસ્તક સલામ.

અંતમાં યોગ્ય આદતોના નિર્માણ દ્વારા બાળકોને સદ્ગુણોના વિકાસની તાલીમ આપી સ્વસ્થ શરીરમાં સ્વસ્થ મનનું નિર્માણ કરી આપ સૌ સમગ્ર કોલેજ પરિવાર સત્યમ્ , શિવમ્ અને સુંદરમ્ પ્રતિ ગતિ કરો તેવી પરમ કૃપાળું પરમાત્માને પ્રાર્થના, સાથે સાથે આપના વિધાર્થીઓ ચારિત્ર્યવાન અને જગતને ઉપયોગી બને તેવું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરી આર્ટ્સ કોલેજ ફતેપુરાની કિર્તી **(तैल बिन्दुम् इव अम्भति)** જળમાં પડેલ તેલના ટીપાની જેમ વિસ્તારે તેવી હૃદયથી શુભેચ્છા.

ઈ/C પ્રિન્સીપાલ
બી. એડ. કોલેજ, સીંગવડ
તા.લીમખેડા,જી.દાહોદ.

આપનો ભવદિયૂ
(S.R. Joshi)

Message

Arts College Fatepura is constantly striving to provide quality education to students of Fatepura and help them built a better future, as a principal of this institute, it gives me immensence pleasure to present you with the fourth volume "AADIKA" our college magazine, with this letter I would like to taken opportunity to thank all the student's and staff for their contribution to the 4th volume of this magazine which has published in previous year.

I extend my warm wishes to the student's and faculties of all the departments and non teaching staff.

Since the establishment of college 18 years ago Shree Gujarat Rajya Akhil Gramya Kabir Vikas Mandal Dasa, it is constantly developing and trying to impart a quality education to its student's as I mentioned in my previous letter, in this modern age education is not restriected to acquiring the knowledge from books.

I hear by request all the student's to constantly try to achieve over all development by participating in various college activities and enhancing your skills.

I very much hope that you will find in this magazine a scense of energy and a strong reflection of principal in which this institute is founded.

Dr. Rameshchandra L. Murari
Principal
Arts College Fatepura, Dahod

આદિકા

આ કોલેજની સ્થાપના શ્રી ગુજરાત રાજ્ય અખિલ ગ્રામ્ય કબીર વિકાસ મંડળ-દાસા દ્વારા ૨૦૦૧ના શુભ વર્ષમાં થઈ. મનમાં વિચાર આવ્યો કે સુંદર આ શૈક્ષણિક સંસ્થાનું કોઈ પરિચય પ્રકાશન રૂપમાં હોવું જોઈએ. વિચારોના આરોહ-અવરોહ વચ્ચે એક શબ્દાવલી ધ્યાનમાં આવી જેનું વિસ્તારપૂર્વક વર્ણન નીચે મુજબ છે.

આ પરિચય પત્રિકાનું નામ શું કામ 'આદિકા' રાખ્યું તેના બાર અર્થો આવે છે – વર્ણન અહીં પ્રસ્તુત છે.

(૧) અ-અક્ષર સ્વરક્રમ અને પાણિનીય વ્યાકરણના ચૌદ સૂત્રોમાં પ્રથમાક્ષર – અ છે.

(૨) ઓમ ની ધ્વનિનું પ્રારંભિક અક્ષર-અ છે.

(૩) અથી આ એટલે આ પુસ્તક છે.

(૪) દા - અક્ષર દયાના અર્થ અને આપવાના અર્થમાં પ્રચલિત છે. ફતેપુરાની સ્થિતિ થોડીક દયનીય છે. વિદ્યાર્થીઓ ગરીબ છે જે માગે છે વિદ્યા.

(૫) કા - અક્ષર સૃષ્ટિકર્તા બ્રહ્માજીનો પર્યાય છે.

(૬) ક-શબ્દ પૃથ્વીના અર્થમાં ઉપયોગ કરવામાં આવે છે જે આધારસ્તંભ પણ છે.

(૭) આ ફતેપુરા વિસ્તારમાં આદિવાસી લોકોની વસાહત વધારે છે અને આ કોલેજના મંડળની રચના તેમના દ્વારા જ થઈ છે. આ માટે આદિ શબ્દ

(૮) એક વિશેષ અર્થ અહીં પ્રગટ થાય છે કે સૌથી પહેલા કોણ પૈદા થયા ?– પ્રકાશમાં આવ્યા ? તો આદિ થી આદિવાસી.

(૯) કા-થી કોણ છે ? – જવાબ આદિવાસી છે.

(૧૦) ગુજરાતની સૌરાષ્ટ્રભૂમિમાં પ્રેમથી કોઈ માતા પોતાના પુત્રને દિકરા નામથી દીકા પણ કહે છે. અહિં સરસ્વતી પોતાના દિકરા એટલે વિદ્યાર્થીને ભણવા માટે આ કોલેજમાં બોલાવે છે આ માટે કહે છે – આદિકા – આવી જા દિકરા.

(૧૧) સૃષ્ટિકર્તા બ્રહ્માએ આ સુંદર સૃષ્ટિનું નિર્માણ પોતાની બુદ્ધિ દ્વારા કર્યું. આ માટે પ્રથમ સૃષ્ટિ બ્રહ્માજીની કહેવાય, એટલે આદિકા પહેલા કોણ હતા – જવાબ બ્રહ્માજી હતા. આવી રીતે તમામ અર્થો જોઈને આ લઘુપત્રિકા – કોલેજ મેગેઝીનનું નામકરણ કર્યું છે.

(૧૨) દાહોદ ગુજરાતનું પૂર્વભાગનો પ્રથમ જનપદ છે. દાહોદ જિલ્લામાં જ ફતેપુરા છે. આ માટે આદિ-પહેલો કા, કોણ છે તે દાહોદ છે. આ જવાબ સામાન્ય રીતે અર્થઘટનરૂપમાં પ્રયોગ કરી શકાય છે. આદિકા આપ તમામ વાચકશ્રીઓના હાથમાં આપીને વિશેષ આનંદની લાગણી અનુભવું છું.

– આચાર્ય આટ્ર્સ કોલેજ

૧. કોલેજ વંદના

गुरुर्ब्रह्मा गुरुर्विष्णु गुरुर्देवो महेश्वरः
गुरुः साक्षात् परब्रह्म तस्मै श्री गुरवे नमः ॥
त्वमेव माता च पिता त्वमेव
त्वमेव बन्धुश्चसखा त्वमेव ।
त्वमेव विद्या द्रविणं त्वमेव
त्वमेव सर्वं मम देव देव ॥

2

ઈતની શક્તિ હમેં દેના દાતા, મનકા વિશ્વાસ કમજોર હો ના,
હમ ચલે નેક રસ્તે પૈ હમ સે, ભૂલકર ભી કોઈ ભૂલ હો ના.
ઈતની શક્તિ...

દૂર અજ્ઞાન કે હો અંધેરે, તુ હમેં જ્ઞાન કી રોશની દે,
હર બુરાઈ સે બચતે રહે હમ, ઈતની સી તું ભલી જિંદગી દે,
બૈર હો ના કિસીકા કિસી સે, ભાવના મનમેં બદલે કી હો ના,
હમ ચલે નેક રસ્તે પૈ હમ સે, ભૂલકર ભી કોઈ ભૂલ હો ના,
ઈતની શક્તિ....

હમ ન સોચે હમેં ક્યા મિલા હે, હમ યે સોચેં કિયા ક્યા હે અર્પણ,
ફૂલ ખુશીયોં કે બાંટેં સભી કો, સબકા જીવન હી બન જાયે મધુવન,
અપની કરુણા કા જલ તું બહા દે, કર દે પાવન હરએક મનકા કોના,
હમ ચલે નેક રસ્તે પૈ હમ સે, ભૂલકર ભી કોઈ ભૂલ હો ના,
ઈતની શક્તિ....

*

3

તેરી પનાહ મેં હમેં રખના
શીખેં હમ નેક રાહ પર ચલના (૨)
કપટ કર્મ ચોરી બેઈમાની
ઔર હિંસા સે હમકો બચાના (૨)
નાલી કા બન જાઉ ના પાની
નિર્મલ ગંગા જલ હી બનાના હો હો....
અપની નિગાહ મેં હમેં રખના
સીખેં હમ નેક રાહ પર ચલના

તેરી પનાહ મેં....

ક્ષમાવાન્ કોઈ તુજસા નહીં ઔર
મુજસા નહીં કોઈ અપરાધી (૨)
પુણ્ય કી નગરી મેં ભી મૈંને (૨)
પાપોં કી ગઠરી હી બાંધી હો...હો...
કરુણા કી છાંવ મેં હમેં રખના
સીખે હમ નેક રાહ પર ચલના

તેરી પનાહ...

*

4

ૐ તત્સત્, શ્રી નારાયણ તું, પુરુષોત્તમ ગુરુ તું,
સિદ્ધ બુદ્ધ તું, સ્કંદ વિનાયક, સવિતા પાવક તું
બ્રહ્મ મઝદ્ તું, યહવ શક્તિ તું, ઈસુ પિતા પ્રભુ તું,
રુદ્ર વિષ્ણુ તું, રામ કૃષ્ણ તું,રહીમ તાઓ તું,
વાસુદેવ ગો, વિશ્વરૂપ તું, ચિદાનંદ હરિ તું,
અદ્વિતીય તું અકાલ નિર્ભય, આત્મલિંગ શિવ તું,
ૐ તત્સત્ શ્રી નારાયણ તું, પુરુષોત્તમ ગુરુ તું.

*

5

પ્રભુ નમીએ પૂરી પ્રીતે, સુખી કર તું સુખી કરજે
સ્તુતિ કરીએ રૂડી રીતે, સુખી કર તું સુખી કરજે
પ્રભુ નમીએ પૂરી પ્રીતે....

બનાવી તેં બધી દુનિયા બન્યા તે ઊંડા દરિયા
સૂરજ ને ચંદ્ર ઝગમગિયા, સુખી કર તું સુખી કરજે.
પ્રભુ નમીએ પૂરી પ્રીતે....

વળી આકાશમાં તારા, ગણે ઊંચે જ ફરનારા,
બનાવ્યા તેં પ્રભુ પ્યારા, સુખી કર તું સુખી કરજે.
પ્રભુ નમીએ પૂરી પ્રીતે....

જગત આખા ઉપર તારી, નજર ફરતી રહે ન્યારી,
અમારા કામ જોનારા, સુખી કર તું સુખી કરજે.
પ્રભુ નમીએ પૂરી પ્રીતે....

બધાંયે પાપ બાળી દે, વળી બુદ્ધિ રૂપાળી દે,
નમીએ હાથ જોડીને, સુખી કર તું, સુખી કરજે.
પ્રભુ નમીએ પૂરી પ્રીતે....

*

શ્રી કે.વી.એમ. આર્ટ્સ કોલેજ-ફતેપુરા
કોલેજ પરિવાર

૧.	આચાર્ય	ડૉ.રમેશચન્દ્ર એલ. મુરારી
૨.	આસી.પ્રો.	શ્રી મિલન એન. વ્યાસ
૩.	,,	શ્રી પી.ડી.પરમાર
૪.	,,	શ્રી એન.એમ.ખાંટ
૫.	,,	ડૉ. એમ.એસ.ચરપોટ
૬.	,,	ડૉ. વાય.જે.ચૌહાણ
૭.	,,	કુ. ડૉ. ડી.એલ. રાઠોડ
૮.	,,	શ્રીમતિ ડૉ. મિત્તલબેન જી. ચૌહાણ
૯.	સી.ક્લાર્ક	શ્રી પ્રફુલભાઈ પી. પટેલ
૧૦.	જુનિ. ક્લાર્ક	શ્રી રમેશભાઈ એસ. કટારા
૧૧.	,,	શ્રી જિતેન્દ્રકુમાર આર. ચૌહાણ
૧૨.	લિપિક	શ્રી પ્રવીણભાઈ એલ. કટારા
૧૩.	,,	શ્રી બલવન્તભાઈ લક્ષ્મણસિંહ લવાણા
૧૪.	સફાઈકર્તા	શ્રી પૂનાભાઈ ડી. કટારા

મંડળ તરફી દષ્ટિ

માનનીય મંત્રી શ્રી જશવંતસિંહ ભાભોર સાહેબ...સાંસદશ્રી, દાહોદ

આ મહામાનવીના મગજમાં એક મંથન થયું. શિક્ષાના ક્ષેત્રમાં પાછળ રહી ગયેલ ફતેપુરાના આંગણે એક કોલેજની સ્થાપના કરવાનો ઉચ્ચ વિચાર...

જૂન ૨૦૦૧માં આ સ્વપ્ન સાકાર થયું. ભારતીય સંતપરંપરામાં ઉચ્ચસ્થાન પ્રાપ્ત કરનાર, સગુણ અને નિર્ગુણ બ્રહ્મની સહી પરિભાષા આપનાર, સમદષ્ટિ અને સમભાવ રાખનાર, જ્ઞાનમાર્ગના સફળ પ્રેરક સંત કબીરદાસજીના નામથી પ્રભાવિત થઈ ગયા હોય એના પરમસંત સુમરનદાસજી મહારાજ (સુમનદાદા)ની પ્રેરણાથી શ્રી ગુજરાત રાજ્ય અખિલ ગ્રામ્ય કબીર વિકાસ મંડળ દાસા, તા. લિમખેડા, જિ. દાહોદના ફતેપુરા મુકામે આ કોલેજની સ્થાપનાનું કેન્દ્રસ્થાન – પછાત, આદિવાસી, ગરીબ, ગ્રામીણ વિસ્તારના વિદ્યાર્થીઓ ધોરણ ૧૨ પછી અભ્યાસ કરવા માટે ક્યાં જશે ? તેવા પ્રશ્નનો જવાબ એક ઉદાર હૃદયમાં સમાવેલ હતું. દૈવગતિ પ્રબળ છે. આજે આ કૉલેજ જેમાં અત્યાર સુધી સહસ્રો વિદ્યાર્થી ભાઈ/બહેનો શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરીને પોતાનું જીવન સુંદર રીતે આગળ વધારી રહ્યા છે.

ટ્રસ્ટ મંડળમાં માનનીય પ્રમુખ સાહેબનું શાંત, ઉદાર મન મને કાર્ય કરવા માટે પ્રેરિત કરે છે. સમગ્ર ટ્રસ્ટીશ્રીઓની લાગણી તથા વી.કે. પરમાર સાહેબનું નિરંતર ઉત્સાહ ગાગરમાં સાગર ભરવા જેવું છે.

અમારી ભગિની સંસ્થાના વડા પ્રિ. ડો.જી.એન.બારીઆ સાહેબ, એસ.આર.ભાભોર કોલેજ, સિંગવડનું માર્ગદર્શન અવારનવાર મને પ્રેરણાદાયી બને છે. તમામ પરિસ્થિતિઓમાં આદરણીય બારીયા સાહેબ ઉચિત-યોગ્ય નિર્ણય આપે છે.

અમારી ભગિની સંસ્થા સિંગવડ બી.એડ. કોલેજના વડા પ્રિ. જોશી સાહેબ કાયમી પ્રસન્ન મુદ્રામાં યોગ્ય માર્ગદર્શન આપે છે.

અમારા મંડળની તમામ સંસ્થાઓના આચાર્યશ્રીઓ તથા અધિકારીઓ-કર્મચારીઓ સમય-સમય પ્રમાણે એકબીજાની મુલાકાતો લેતા હોય છે. આ કૉલેજના પ્રારંભિક વર્ષોમાં શ્રી દેસાઈ હાઈસ્કૂલ ફતેપુરા તથા એમના ટ્રસ્ટીશ્રીઓ આચાર્યો, કર્મચારીઓને હું ધન્યવાદ આપું છું કે તે કોલેજ માટે વરદાનરૂપ રહ્યા છે.

કોલેજની બાજુમાં પશ્ચિમ દિશા તરફ આઈ.ટી.આઈ.ની અવારનવાર જરૂરત અમોને પડતી હોય છે. તેમના પ્રિંસીપાલશ્રી તથા કર્મચારીઓ અને ટ્રસ્ટીશ્રીઓનો હું ખૂબ આભારી છું. આ સાથે ફતેપુરા ગામ તથા નગરવાસીઓ, સરકારી તમામ કર્મચારીઓનો આભારી છું. જે કોલેજના દરેક કાર્યમાં સહયોગ અને શુભકામનાઓ આપતા જ રહે છે.

શ્રી ગુજરાત રાજ્ય અખિલ ગ્રામ્ય કબીર વિકાસ મંડળ દાસા

કારોબારી સભ્યશ્રીઓ

ક્રમ	નામ	સરનામું	હોદ્દો
૧	શ્રી દલસુખભાઈ કાનજીભાઈ કટારા	મુ.પો.ચીચાણી, તા.ઝાલોદ, જિ.પંચમહાલ	પ્રમુખશ્રી
૨.	શ્રી ફુલસીંગભાઈ તેરાભાઈ ડામોર	મુ.મલેકપુર, તા.લીમખેડા, જિ.દાહોદ	ઉપપ્રમુખ
૩.	શ્રી બળવંતસિંહ જોખનાભાઈ રાવત	મુ.જેતપુર(દુ) તો દુધિયા, તા.લીમખેડા, જિ.દાહોદ	મંત્રી
૪.	શ્રી ડૉ.દર્શનાબેન ચંદુભાઈ દેશમુખ	મુ.તા.રાજપીપળા, જિ.નર્મદા	સહમંત્રી
૫.	શ્રી કાળુભાઈ દલસુખભાઈ પટેલ	મુ.સગુમપાટડી, તા.લીમખેડા, જિ.દાહોદ	કા.સભ્ય
૬.	શ્રી જશોદાબેન મોહનભાઈ બામણીયા	મુ. લીમડી (ડોળી), તા.સંતરામપુર, જિ.પંચમહાલ	કા.સભ્ય
૭.	શ્રી મોહનભાઈ દેવજીભાઈ બારીયા	મુ.દાસા, તા.લીમખેડા, જિ.દાહોદ	કા.સભ્ય
૮.	શ્રી ચંદ્રસિંહ ભુરાભાઈ ડામોર	મુ.પાતા, તા.લીમખેડા, જિ.દાહોદ	કા.સભ્ય
૯.	શ્રી માલાભાઈ કાનજીભાઈ કટારા	મુ.ચીચાણી, પો.ભુંગેડી, તા. ઝાલોદ, જિ.પંચમહાલ	કા.સભ્ય

Value of Sports and Culture

– Dr.Yogendrasinh. J. Chauhan
Arts College Fatepura.
Asso.professor.
Physical Education.

Sports and Culture have intrinsic value to people and places, promoting health and well-being. However, their economic impacts are limited.

Why sports and culture ?

In recent decades a great deal of attention has been paid to cities' sport and cultural offerings. The prestige of hosting an international sporting event or building an architecturally stunning art gallery is naturally attractive to city leaders. Great Public spectacles like the 2012 Olympics are often hugely popular at the time. On the other hand the cost and delivery challenses for such mega events and major facilities often make these projects complex, expensive and controversial. For example, London 2012's budget famously doubled from the initial bid.

A variety of economic and social gains are claimed by proponents of sports and culture. For example, The British Olympic Association's evidence to Parliament supporting London's 2012 Olympics set out a huge range of potential benefits :

"a feel good factor across the nation as a whole, increased elite sporting performance, grassroots participation and facilities, the reduction of youth crime, the promotion of education, anew culture of volunteerism, social inclusion, regeneration in the form of new housing and better transport infrastructure, employment (with about 9,000 new jobs, of which 3,000 would in the local economy), tourism and the convention industry, UK investment and exports, and all British cities through the preparation and training camps for overseas teams as well as the football and sailing competitions."

Some of these claims (such as the 'feel good factor') are beyond the advisory remit of the What Works Centre for Local Economic Growth. We have, however, been able to find evidence to address some of the more tangible claims made for major sporting and cultural interventions, such as for job creation and for regeneration. Such 'legacy arguments are frequently an important part of the case for such events and facilities. Many local decision makers will be faced with a

campaign to host special event or open a crowd-drawing facility during their carreer. Although it may not be of the scale of the Olympics, the World Cup or the Sydney Opera House, organising a music festival, builiding a new museum or an arts centre can be expensive and disruptive to 'business as usual.' In economic terms, what can a locality reasonably expect to see in return for the investment ?

Almost all of the evaluation that we found to be rigorous are focused on projects at the grand end of the scale. Unfortunately, there is very little robust impact evalution information about the impact of smaller events and facilities on their host economics- we found a large number of studies but almost none passed our quality thresholds. However, we are confident that there are lessons for everyone facing this type of spending decision from the evidence we have looked at regarding very large projects. Their size means that impact should be easier to identify. Also, in many cases substantial resources have been committed to rigorous impact evaluation before, during, and after the event. We also believe that local and national policymakers can learn valuble lessons about how to evaluate the economic impacts of sports and culture from the studies we review here.

Definition of Sport and Culture

We initially focused the review on evaluations of any sporting or cultural events (arts, music or heritage). However, we found no evaluations of small-scale local events that met our minimum evidenc standards. As a result, in practice, the evidence we consider largely covers 'major' events and facilities.

'Major events' tend to meet two of the three following criteria :

1. resulting from a national and/ or international competition.

2. operating over at least 1 week, of shorter events on a frequently recurring basis.

3. targeted at a national and/or international audience.

'Major facilities' meet the following criteria :

1. permanent facility of regional or national scale.

2. targeted at a regional, national or international clientele.

We excluded :

* Conferences and conference centres.

* Trade Events

* Expos

References :

Sports and Culture (http://www.whatworksgrowth.org/policy-e-reviews/sports-and-culture/

Indian English in a flat world

– Prof. Milan N. Vyas

(1) The standard of pronunciation :

The pronunciation of a language varies every six miles because of geographical and cultural reasons. The speakers of one and the same language will vary in the standard of pronunciation on the basis of their standards of education and living. A villager may speak a different variety from a man from the city.

The pronunciation of English also varies from one geographical entity to the other, from one country to another. There are marked and distinct phonetic features associated with English spoken in the English-speaking nations. Such as the U.K., the U.S.A., Canada and Australia. Even within the U.K. there are variations between England, Scotland, Wales and Northern Ireland.

Gimson observes that the English today are purticularly sensitive to variations in pronunciation of their language and a kind of unofficial standard exists in England.

(2) The Emergence of a standard in England

The credit of making the East-Midland dialect standard English goes to chaucer, the father of English poetry. While a standard form of written English has existed. For hundreds of years, there has been even within England a great diversity in the pronunciation of people belonging to different regions and different sections of community. One perticular regional accent, how ever has over the last five hundred years, acquired social prestige. It was the pronunciation of the southest of England. Particularly of the London region, to which the prestige was attached. It gradually lost some of the local characteristics of London speech and became the speech of the ruling class through the influence of the public schools in the ninteetnth century. It thus got established as a 'class' pronunciation throughout England and was recognized as characteristic of social class rather than a regional

pronunciation. Those who wanted social advancement had therefore to modify their speech to bring it nearer the social standard.

(3) Received pronunciation

According to Gimson, "Great prestige is still attached to this implicity accepted social standard pronunciation." It is often called "Received pronunciation" to indicate that it is the result of social judgement and wide acceptance because of its use by the BBC announcers. It is basically "educated southern British English" and is the form of pronunciation generally described in books on the phonetics of British English and the one generally taught to foreigners.

RP today is no longer the exclusive property of a particular social class in England and is generally equated with the correct pronunciation of English. Regional forms of pronunciation continue to exist.

Some forms of regional pronunciation are firmly established in Britain. Some of them, particularly Scottish are accepted thoughout the country, while others popular London speech, for instance are less acceptable. American pronunciation is now completely accepted in Britain. Speakers of RP now realize that their type of pronunciation is used by only a very small minority in the English speaking world.

(4) Indian English is not always intelligible to British listener

Faulty pronunciation of the sounds of English, replacements of English sounds by their Indian equivalents, wrong accentual pattern, leaving important words unaccented in connected speech. Faulty rhythmic patterns, faulty division of a long utterance into tone group, wrong location of the nucleus or the tonic syllable in a tone group are the main reasons of the unintelligibility of Indian English to foreigners.

(5) Difference between general Indian English and British R.P.

The difference between general Indian English and educated Southern British English known as Received Pronunciation (R.P.) is summarised below :

(1) General Indian English is

variously replaced by ISI/or/z/as in words such as measure and garage.

(2) speakers of General Indian English many a time use unaspirated [p], [t], [k] for aspirated [ph], [th], [kh] at the beginning of accented syllables.

(3) Most Indian speakers find the suprasegmental features of English very difficult. Their accentual patterns are often faulty. Very often they place the accent on the wrong syllable of a word with disastrous results.

(4) They also commit mistakes of intonation. They fail to divide a long utterance into tone groups and often misplace the nucleus or the tonic syllable.

(5) In R.P. the five long vowels and the dipthongs are relatively longer than the other vowels but the length is reduced before voiceless consonants.

(6) In General Indian English the long vowels tend to be shortened in unaccented positions.

(6) Suggestions for the improvement of Indian English

The scholars of Central Institute of English and Foreign Languages Hyderabad have put forward the following suggestions for the improvement of Indian English in order to make it internationally intelligible.

(1) The correct pattern of English word accent should be maintained.

(2) The correct pattern of sentence stress and rhythm should be maintained.

(3) the consonants should be clearly articulated.

(4) The voiceless plosives p, t, k should be aspirated at the beginning of accented syllables.

(5) The reading of a set text should be done carefully with proper grouping of words.

(6) The correct distribution of ISI and IZI in inflexional suffixes should be maintained.

(7) The correct distribution of English vowels and consonants should be learnt by the constant use of pronouncing dictionary.

References :

(1) 'Communicative Spoken English', – Rajneesh Nayar.

(2) 'English as a Second Language', Hirenkumar Chaudhari

(3) 'Contemporary Indian English Literature', Dr. A.N.Pathak

ભીલોનો ઇતિહાસ

– ડૉ.મનહરભાઈ એસ.ચરપોટ
સમાજશાસ્ત્ર વિભાગ
આર્ટ્સ કોલેજ, ફતેપુરા.

પૃથ્વીની ઉત્પતિની સાથે આદિવાસી સંસ્કૃતિનો ઉદ્ભવ થયો છે. ભીલ સંસ્કૃતિ અનાદિકાળથી અસ્તિત્વ ધરાવે છે. ભીલ સંસ્કૃતિની પોતાની વિશેષતાઓ છે. ડૉ.એલ્વિન વેરિયર કહે છે કે, 'આદિવાસીઓની સંસ્કૃતિ બીજી બધી સંસ્કૃતિ કરતાં ઊંચી છે.' તેઓએ આદિવાસી સંસ્કૃતિનો ઊંડાણથી અભ્યાસ કર્યો હતો. તેમનું માનવું છે કે, તેમની સંસ્કૃતિને વધુ સમૃદ્ધ કરવાની જરૂર છે. જાણીતા માનવશાસ્ત્રી ડૉ.વિશ્વાસે જણાવ્યું છે કે, 'આધુનિક સંસ્કૃતિ વગર વિચાર્યે તેમની ઉપર લાદવાથી તેમનામાં જુદી જુદી ખરાબીઓ ઊભી થશે અને આદિવાસીની મૂળ સંસ્કૃતિ નાશ ન થાય તે માટે સાવચેત રહેવું અનિવાર્ય છે.' અમેરિકાના રેડ-ઇન્ડિયનો અને ભારતની ટોડા શ્રીલંકાની વેડાજાતિની પરિસ્થિતિ કંગાળ બનેલી જોઈ શકીએ છીએ અને તે જાતિઓ વિનાશના આરે આવીને ઊભી છે.

આદિવાસી સભ્યતાઓ દુનિયાની અન્ય સભ્યતાઓને આહ્વાન કરે છે કે ઉપભોક્તાવાદી, દમનયુક્તશાસન પદ્ધતિવાળી જીવનરીતિઓ વધારે લાંબો સમય ચાલી શકતી નથી અને એ રસ્તો સર્વનાશને આમંત્રણ આપે છે. અને આજ સુધી આદિવાસી સમાજ અલ્પવિકસિત છે એવું માનીને તેને સુધારવાની કોશિશ કરવામાં આવી રહી છે. એ હવે બિલકુલ સ્પષ્ટ થઈ ગયું છે કે પોતાની જાતને વિકસિત કહેવડાવવાવાળી સંસ્કૃત સમાજની જીવનશૈલીથી જ સર્વનાશ થવા જઈ રહ્યો છે. આદિવાસીઓ પોતાના જ દેશમાં વિસ્થાપિત થવા જઈ રહ્યાં છે. તેમને જાતિવાદી, ઉગ્રવાદી, દેશદ્રોહી માનવામાં આવે છે. જેથી તેઓને આસાનીથી તેમની સંસ્કૃતિનો નાશ કરીને જંગલમાં નિવાસ કરતાં તેઓને બહાર કાઢીને જંગલમાંથી કુદરતી સંપત્તિની આસાનીથી લૂંટ ચલાવી શકાય. દુનિયાભરમાં અલગ-અલગ રાજનૈતિક પ્રક્રિયાઓ શરૂ થઈ છે અને સંપત્તિ માટે શોષણની શરૂઆત થઈ ચૂકી છે.

આદિવાસી સમાજની વિરાસત કલા-સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિને પણ આધુનિક સમાજમાં ભૂલાવી દેવાની કોશિશ થઈ રહી છે. પૃથ્વી પર હાલમાં વિનાશ અને આપત્તિના સમયે આદિવાસીઓનું જીવન સરળ, સાદુ અને પ્રકૃતિનું સમ્માન કરવાવાળું સંવેદનશીલ, સહકારી અને શોષણમુક્ત છે. તેમના જીવનમાં સ્વાર્થ અને મહત્વાકાંક્ષા નથી. આદિવાસી સમાજ સ્વાયત્ત, સ્વતંત્ર અને સ્વાવલંબી હતો. ઓછી જરૂરિયાતોથી પોતાનું જીવન ચલાવતા હતા. તેઓ જરૂરી વસ્તુઓ તેઓ પ્રકૃતિ પાસે નાશ કર્યા વગર લેતા હતા અને મૃત્યુ સમયે તેને પરત આપી દેતા હતા. દુનિયામાં જે નવીન સભ્યતાઓનો ઉદ્ભવ થયો તે ભોગવાદી માનસિકતાવાળી સંસ્કૃતિ બની. જેઓએ માનવ અને પ્રકૃતિનું શોષણ કરવામાં કોઈ કસર બાકી રાખી નથી અને આજે પરિસ્થિતિ એવી ગંભીર બની છે કે, તે પ્રકૃતિ અને પર્યાવરણના વિનાશનું કારણ બની છે.

સમગ્ર ભારતવર્ષમાં લગભગ આદિવાસીઓની ૫૦૦ જેટલી જાતિઓ છે. આદિવાસી સમૂહમાં ભીલ જાતિ મુખ્ય છે. ભીલ શબ્દની ઉત્પત્તિ દ્રવિડ ભાષાના 'બીલ' શબ્દ પરથી થઈ છે. દ્રવિડભાષામાં બીલનો અર્થ બાણ અથવા ધનુષ્ય અને તીરકામઠાં એવો થાય છે. 'આદિવાસી' શબ્દનો અર્થ મૂળ નિવાસી એવો થાય છે. આદિજાતિ નામ ડૉ.જે.એચ.હટ્ટને આપ્યું હતું. ભીલ જાતિ વિષયક અભ્યાસ કરવાવાળા બ્રિટિશ અધિકારી કર્નલ ટોડ હતા. ભીલ જાતિ પ્રાચીન છે. ઈ.સ.૫૦૦ પૂર્વની જાતિ હોવાનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. પ્રાગૈતિહાસિક યુગથી ભીલ એક વિશિષ્ટ સભ્યતાવાળા વેદ, મહાભારત, પુરાણોમાં નિષાદ અને

પુલિન્દથી ઓળખવામાં આવતા હતા. સરિતાસાગરના ગ્રંથમાં સૌ પ્રથમ ભીલ શબ્દનો ઉલ્લેખ જોવા મળે છે. સંસ્કૃત સાહિત્યમાં તેઓને નિષાદ નામથી ઓળખવામાં આવ્યા છે. રોબર્ટ શેફર્ડે જણાવ્યું હતું કે નિષાદો એ ભીલોના પૂર્વજો હતા.

કર્નલ ટોડની અનુસાર ભીલ ભારતના મૂળ નિવાસી છે. તેઓ જંગલો, પાણીની નજીક, પર્વતની આસપાસ રહેનારા છે અને તેઓએ ત્યાં જ પોતાની સંસ્કૃતનું નિર્માણ કર્યું હતું.

સમગ્ર ભારતમાં ભીલ જાતિ ફેલાયેલી હતી અને તેઓ શુરવીર અને લડાયક પ્રજા હતી અને તેઓના પણ જુદા જુદા રાજ્ય હતા. અંગ્રેજી શાસન દરમિયાન અને બીજા રાજાઓએ તેમની શામ, દામ, દંડ, ભેદની નીતિથી તેઓની પાસેથી રાજ્ય પડાવી લીધા હતા. દરેક વ્યક્તિએ પોતાની જાતિનો ઇતિહાસ જાણવો અનિવાર્ય છે. ભીલ રાજાઓ અને તેના રાજ્યનો ઇતિહાસ નીચે મુજબ છે.

ભીલરાજ્ય :

(૧) મેવાડ રાજ્ય - ભીલરાજા

મેવાડના સિસોદીયા વંશના સ્થાપક ગુહુલીથી લઈને છેલ્લા મહારાણા સુધી ૮૮ પેઢી સુધી એકચક્રી શાસન (૧૪૦૦) વર્ષો સુધી ભીલોના સહયોગના લીધે વિશ્વમાં સૌથી લાંબુ શાસન રહ્યું. સિસોદીયા વંશ પહેલા ભીલ રાજાઓ જ શાસન કરતા હતા. છત્રપતિ શિવાજી મહારાજ જે ગેરીલા યુદ્ધના પ્રણેતા માનવામાં આવે છે પરંતુ મહારાણા કાલમાં સૌથી પહેલા ભીલો ગેરીલા યુદ્ધમાં પારંગત હતા. તેનો ઇતિહાસ સાક્ષી છે. ઈ.સ. ૧૫૭૬માં રાજસ્થાનમાં હલ્દીઘાટીના યુદ્ધના ૧૯ જૂનના રોજ ૮૦૦૦ આદિવાસી ભીલો શહીદ થયા હતા. મોગલો અને મહારાણા પ્રતાપ વચ્ચેની લડાઈમાં ભીલોએ મહારાણા પ્રતાપને પુંજા ભીલની આગેવાનીમાં મદદ કરી હતી. (ઈ.સ. ૪૭૦-૪૯૫) દરમિયાન ભીલ્લમાલ-શ્રીમાલ્લ જેનો હાલમાં ભીનમાલના ઇતિહાસમાં ઉલ્લેખ જોવા મળે છે.

રાજપૂત વંશજો ઉપર ભીલોનો એટલો બધો ઉપકાર હતો કે રાજચિહ્નના મધ્યભાગમાં સૂર્ય અને તેની એક બાજુ ભીલ સૈનિક અને બીજી તરફ રાજપૂત સૈનિક છે. જે બતાવે છે કે ભીલ પણ શક્તિશાળી હતા.

જ્યારે જ્યારે રાજમાતા મહેલમાંથી બહાર નીકળતી હતી ત્યારે આદિવાસી ભીલ બાઈને પગે લાગીને બહાર નીકળતી હતી. રાજપરિવારમાં જ્યારે પણ કોઈ બાળકનો જન્મ થતો ત્યારે સૌપ્રથમ ભીલડીબાઈનું સ્તનપાન કરાવવામાં આવતું હતું.

(૨) મેવાસી સ્ટેટ - ભીલરાજાઓ

મેવાસી રાજાઓ એટલે કે તાપી નદીથી મહીનદીની વચ્ચેનો વિસ્તારમાં જંગલઘાટીમાં રહેવાવાળો ભીલ. આદિવાસી રાજાઓનું મૂળ વતન મેવાડ - રાજસ્થાન માનવામાં આવે છે. હજારો વર્ષ પહેલાં રાજસ્થાન વિસ્તારમાં દુષ્કાળ પડ્યો ત્યારે ભીલોએ વિજયનગર થઈને ગુજરાતમાં પ્રવેશ કર્યો હતો. ત્યાં આશાવલ રાજ્ય બનાવ્યું. તેના પછી પાવાગઢથી આલિયા ભીલના વંશજો એ છોટાઉદેપુર મધ્યપ્રદેશના જાંબુઆ તરફ ગયા. અલીરાજપુર નામ આલીયાભીલના નામ પરથી પડ્યું છે. વધારાના ભીલો રાજપીપળા, સાગબારાના જંગલોમાં જઈને વસવાટ કર્યો. તેથી તેઓને વસાવા કહેવાયા. અતઃ તેઓ ભીલ કહેવાયા.

મેવાસી રાજયાના રાજાઓમાં કાઠી અને સાગબારા સરકારના રાજાનું વર્ચસ્વ સારું એવું હતું. તે લોકો દેવમોગરા માતા્ને હેલો દાબ ની પુજાવિધિ પહેલાં કરતા હતા. સાગબારાના રાજા ઉમેદસિંહ વસાવાએ રાજપીપળાની કંપની સરકાર સામે બંડ પોકાર્યું હતું તથા રાજપીપળા - સાગબારાનો રસ્તો બંધ કર્યો હતો. જ્યારે અંગ્રેજ સરકારે મેવાસી રાજાઓના રાજ્યમાં પ્રવેશ કર્યો હતો ત્યારે અંકુશ વિહાર પાસે અંગ્રેજોને અટકાવ્યા. ત્યાંથી ભીલ રાજાઓના રાજ્યની શરૂઆત થાય છે. તેથી તમો પ્રવેશ કરી શકશો નહીં એવી રીતે તેમના ઉપર અંકુશ લગાવ્યો હતો. તેથી એ ગામનું નામ અંકુશવિહાર પડ્યું હતું.

મેવાસી ભીલ રાજ્યના રાજાઓ ખૂબ જ હિંમતવાળા અને શક્તિશાળી હતા. તેઓ સ્વતંત્ર રીતે રાજ્ય કરતા હતા. અંગ્રેજોના હાથમાં તેઓએ પોતાનું

રાજ્ય આવવા દીધું ન હતું. ભીલો એ અંગ્રેજોની ગુલામી સહન કરી નથી. આંબાપાણીની લડાઈમાં ભીલો અને મકરાણીઓએ અંગ્રેજોને ટક્કર આપી હતી. ત્યારથી અક્કલકુવાના મકરાણી અને ગંથા સરકારની વચ્ચે રોટી-બેટીનો વ્યવહાર ચાલી રહ્યો છે. ગંથા સરકારે મુસ્લિમ ધર્મ અપનાવ્યો હતો. ગંથા સરકારનો ચીખલી સ્ટેટમાં સમાવેશ થતો હતો. જે પશ્ચિમ ખાનદેશના નામથી પણ ઓળખવામાં આવે છે. સાત સ્ટેટ પૈકી પાંચ સ્ટેટ મેવાસી કહેવાતા હતા. જ્યારે રાજપીપળા સ્ટેટમાં ઘાણીખૂંટ અને ડુમખલ નગરીનો સમાવેશ થાય છે.

મેવાસી સ્ટેટ ભીલ રાજાઓ

૧. કાઠી લક્ષ્મણસિંહ પાડવી
૨. સાગબારા ઉમેદસિંહ વસાવા
૩. વાણિયાવિહિર ફતેસિંહ વસાવા
૪. રાયસિંગપુરા કરણસિંહ વસાવા
૫. ગંથા સરકાર ગુમાનસિંગ વસાવા
૬. સિંગપુર સર્વરસિંગ વસાવા
૭. અંકુશ વિહિર દરબારસિંગ પાડવી
૮. નાંદોદ
૯. ડુમખલ નગરી

ઈ.સ. ૧૮૫૭ના વિપ્લવમાં ઝાંસીની રાણીને મદદ કરવાવાળા મેવાસી સ્ટેટ ભીલરાજાઓમાં સાગબારા સરકાર, ગંથા સરકાર, રાયસિંગપુર સરકાર, કાઠી સરકાર, વાણિયા વિહિર સરકાર હતી. એ બાબતની નોંધ કાઠી રાજાઓની તારીખવારીમાં જોવા મળે છે. તેઓએ અંગ્રેજ સરકારને મેવાસી ભીલ પ્રદેશમાં પ્રવેશબંધી કરી દીધી હતી. તે પોતાની જાતને દિલ્હી સરકારથી સ્વતંત્ર માનતા હતા. તેથી તેઓ પોતાના નામની સાથે અથવા રાજ્યની સાથે સરકાર શબ્દનો ઉપયોગ કરતા હતા. તે શુરવીર રાજાઓ હતા.

સાતપુડાથી લઈને સાગબારાના રસવાડા ગામ પાસે ત્રણ નદીઓનાં સંગમસ્થાન જેને ત્રણ નગરીનું નામ આપવામાં આવ્યું હતું. તે વખતે દિલ્હીમાં ખિલજી વંશના અલાઉદ્દીન ખિલજીએ કરણઘેલા પર ચઢાઈ કરી હતી. ગુજરાતનો છેલ્લો હિન્દુ રાજા કરણઘેલાને ચંદાજી ભીલ સેનાપતિએ મદદ કરી હતી. ઈ.સ.૧૮૦૨ થી ૧૮૧૬માં નાસિક અને ખાનદેશ સરહદ પર અંગ્રેજોને ૧૫૦૦૦ ભીલોને મારી નાંખ્યા હતા. સાગબારાના ભીલ સરદાર ઉમેદસિંહ વસાવા એ બંડ પોકારીને પાંચ ભીલોડી પર આક્રમણ કરીને કબજે કર્યું હતું. ઈ.સ. ૧૮૫૮માં તાત્યાટોપે એ ૧ ડિસેમ્બરે છોટાઉદેપુર પાસે અંગ્રેજો સામે યુદ્ધ કર્યું ત્યારે ભીલોએ મદદ કરી હતી.

માલવા સ્ટેટના ભીલ રાજાઓ :

ઈ.સ. ૧૫૫૫ થી ૧૫૬૦ દરમિયાન માલવામાં આદિવાસી વિરાગના રાણી દુર્ગાવતીએ રાજ્ય કર્યું હતું. તે સમયે દિલ્લીની ગાદી પર જલાલુદ્દીન રાજ્ય કરતો હતો અને ઈ.સ. ૧૫૬૭માં દુર્ગાવતીની બહેન એરાગઢ (મધ્યપ્રદેશ) ગોંડ જાતિની આદિવાસી રાણી તિલકાને રાજ્ય કર્યું હતું. દુર્ગાવતી પ્રતાપી રાજા સંગ્રામ સાહુની પુત્રવધુ અને વીર દલપતની પત્ની ચંદેલ વંશની પુત્રી મહોબા (ઉત્તરપ્રદેશ)ના ચંદેલ રાજાની પુત્રી હોવાથી બાળપણથી શસ્ત્રો ચલાવવાનું જાણતી હતી. તેનું લગ્ન ઈ.સ. ૧૫૪૦માં થયા હતા. તેણે ૧૫૫૫ થી ૧૫૬૦ સુધી માળવાના રાજા સામે લડત આપી હતી. ઈ.સ.૧૫૬૪ના અંતમાં ઓક્ટોબરમાં આસીફખાન નરસિંહ જિલ્લામાં આવેલું ચૌહાગઢની રાજધાની પર આક્રમણ કર્યું. ત્યારે ૨૩ જૂન ૧૫૬૪માં તેના બલિદાન સાથે મૃત્યુ થયું.

પ્રાચીનકાળમાં માળવા પ્રદેશમાં જે આજે ઉજ્જૈન તરીકે ઓળખાય છે. તેના પર ભીલોનું રાજ્ય હતું. ભીલો શિવના ભક્ત હતા. એટલે તેઓએ ભવ્ય શિવલિંગની સ્થાપના કરી હતી. જેનો કબજો આજે બ્રાહ્મણો પાસે છે અને આદિવાસીઓના દેવને પોતાની કમાણીનું સાધન બનાવી દીધું છે. ઉજ્જૈનના આર્ય રાજા વિક્રમાદિત્યે તે જીતી લઈને તેનું નામ બદલી નાખ્યું છે. ભીલોની હસ્તી નામશેષ કરવા માટે આર્યો તેમનું નામોનિશાન, ઇતિહાસ, સંસ્કૃતિનો નાશ કરતા હતા.

(૪) રાંચી સ્ટેટના ભીલ રાજા

આઠમી જાન્યુઆરી ૧૯૦૦ના રોજ ડોબારી પહાડ પર હજારો આદિવાસી ભાઈ-બહેનો અંગ્રેજો સામે છેલ્લી

લડાઈ લડ્યા હતા. જેના નાયક બીરસા મુંડા બિહારના હતા. ૧૮૯૪માં તેમનો જન્મ રાંચીના ચાઈબાસા રોડ પર આવેલું ખૂંટી તાલુકાના ઉલહાતુ ગામમાં સુગના મુંડાના ઘરે થયો હતો. તેઓએ પોતાના જીવનમાં એવું કાર્ય કર્યું કે તેઓ બિહાર, ઝારખંડ, ઓરિસ્સાના આદિવાસીઓના આરાધ્યદેવ બન્યા. ૪૦૦૦ જેટલા તીરકામઠાવાળા આદિવાસી યુવાનોને લઈને બિરસા મુંડાએ તાલુકામથક ખૂંટી પર કબજો મેળવ્યો હતો. અંગ્રેજોની ગોળીથી ૧૧ આદિવાસી અને તેમના ઝેરીલા તીરોથી ૨૦૦ પોલીસનું મોત થયું હતું.

પ્રાચીન આદિવાસી ભીલોના ઐતિહાસિક રાજા

(૧) ઘાણીખૂંટ રાજ્ય : રાજતારાહમાલ, રાણી ઉમરાવણ, રાજકુંવર રાજા પાંઠો યાહામોગી

(૨) દાબ મંડળના કોઠારી : બાહાગોર્યા, રાણી દેવગોદાર, રાજકુંવર વિનોદદેવ

(૩) આહરના રાજ્ય : ભીલોની પ્રથમ રાજધાની જે ૪૦૦ વર્ષ પૂર્વે ઉદેપુરના દક્ષિણભાગમાં આવેલી છે. જેમનું નામ આર્ય રાજા ઉદયસિંહ રાણાએ ઉદયપુર રાખ્યું હતું.

(૪) શ્રીદોસરા : ભીલ રાણીનું વિશાળ રાજ્ય દ્વારકાનગરી પાસે આવેલું હતું.

(૫) નાગપુરનું રાજ્ય : મહારાષ્ટ્રની પૂર્વમાં આવેલું નાગપુરમાં ઈ.સ.૬૫ સુધી ચૌરા અને મુંડા આદિવાસીઓનું રાજ્ય હતું.

(૬) માલવાનું રાજ્ય : અયોધ્યામાં આવેલ પ્રથમ રાજા વિક્રમાદિત્યે ઈ.સ.૨૦૬૧ પહેલા ઉજ્જૈન પર આક્રમણ કરીને ભીલરાજા ધનજી પાસેથી જીતી લીધું હતું અને માલવા નામ બદલીને ઉજ્જૈન નામ રાખ્યું હતું.

(૭) જયપુરનું રાજ્ય : જયપુરમાં મીણા ભીલ રાજા રાજ્ય કરતા હતા. જયપુરનું જૂનું નામ આંબેર હતું. તેના પછી ધુધરના નામ પરથી તે ઓળખાવા લાગ્યું. રાજસ્થાનમાં મીણા ભીલોના પાંચ રાજ્ય હતા.

(૮) ભીલમાળ રાજ્ય : ભીલમાળ ગુર્જરોની રાજધાની હતી. ઈ.સ.૭મી સદીમાં તેનો ઇતિહાસમાં ઉલ્લેખ મળે છે. આર્ય રાજપૂતોએ ભીલો પાસેથી આ રાજ્ય જીતી લીધું હતું.

(૯) ઈડર ગઢનું રાજ્ય : ઈડરનો રાજા ભીલ માંડલીક હતો. તે બીજા ક્રમનો ભીલ રાજા હતો. ઈ.સ.૬૨૪માં ભીલ રાજા પાસેથી આર્ય રાજા નાગાદિત્ય પરમારે ઈડર રાજ્ય જીતી લીધું હતું.

(૧૦) નાગદાનું રાજ્ય : નાગદાએ મધ્યપ્રદેશમાં આવેલું રાજ્ય છે. આ રાજ્ય આર્યોએ ઈ.સ.૧૧૭૪માં આક્રમણ કરીને જીતી લીધું હતું.

(૧૧) આબુનું રાજ્ય : આબુનું રાજ્ય ભીલો પાસેથી ૧૧૯૦માં આર્ય રાજા જેત્સી પરમારે જીતી લીધું હતું. ત્યાં રાજા કેયો ભીલ રાજ્ય કરતો હતો.

(૧૨) દાંતાનું રાજ્ય : અંબાજી ગઢમાં દાંતા તાલુકો આવેલો છે. ઈ.સ.૧૩૩૧માં દાતા ભીલ નામનો રાજા રાજ્ય કરતો હતો. તેની પત્ની દંતેશ્વરી તરીકે ઓળખાતી હતી.

(૧૩) જગદલપુરનું રાજ્ય : તેમાં કોકટીયા ભીલ રાજા રાજ્ય કરતો હતો. હાલમાં ત્યાં માલકીયા દેવીનું મંદિર આવેલું છે.

(૧૪) મેઘા ભીલનું રાજ્ય : ગુજરાતના સાબરકાંઠા - અરવલ્લીમાં આવેલ મેઘરજમાં મેઘા ભીલનું રાજ્ય હતું. ઈ.સ. ૧૩૨૩માં આર્ય રાજા હમીરસિંહએ મેઘા ભીલ પાસેથી પડાવી લીધું હતું.

(૧૫) બુંદી ઘાટીનું રાજ્ય : આ રાજ્ય મીણા ભીલ રાજા પાસે હતું. તેની રાણીનું નામ મીના હતું. ઈ.સ. ૧૩૪૨માં આર્ય રાજા રામદેવાએ તે જીતી લીધું હતું.

(૧૬) ડુંગરપુર રાજ્ય : આ રાજ્ય રાજસ્થાનમાં આવેલું હતું. તે આજે એક જિલ્લો છે. ત્યાં ડુંગરીયો ભીલ રાજ્ય કરતો હતો. ડુંગરીયા ભીલને બે રાણીઓ હતી. પહેલી રાણી ધના અને બીજી રાણી કાલી. ત્યાં ડુંગરપુર ગઢ ઉપર બે મંદિરો આજે પણ બનાવેલા જોઈ શકાય છે. ૧૪મી સદીમાં ડુંગરીયા ભીલ રાજાને મારીને આર્ય રાજા રાવલ વિરલસંગદેવે કબજો મેળવ્યો હતો.

(૧૭) ભોમતની રાજધાની : ઈ.સ. ૧૩૮૮માં મેરપુરના રાજા રણમલદેવે ભીલ કન્યા સાથે લગ્ન

કરીને પોતાની રાણી બનાવી હતી. તેના બે બાળકો થયા. જે ગિરાસૈયા કહેવાયા. જે પાછળથી ગરાસીયા નામથી પ્રચલિત થયા. પરંતુ માતૃપ્રધાન વ્યવસ્થાના કારણે તેઓ ભીલ રાજકુમાર કહેવાયા. એક ડુંગરી ગરાસીયા, બીજા ગોમતી ગરાસીયા કહેવાયા. આ રાજ્ય આર્યરાજા મહારાજા કુંભાએ જીતી લીધું હતું અને હજારો ભીલોના માથા કાપીને કત્લેઆમ ચલાવી હતી. કેટલાંક ભીલો પોતાનો જીવ બચાવવા માટે જંગલો તરફ ભાગી ગયા અને તેઓએ ત્યાં ત્રણ રાજ્યોની સ્થાપના કરી. બંસી ભીલે વાંસવાડા, દેવલીયા ભીલે દેવલીયા રાજપીપળા પાસે અને ખંડુ ભીલે ખંડવા રાજ્ય વસાવ્યું.

(૧૮) ખંડવાનું રાજ્ય : ખંડુ ભીલ ગામેતી ભીલ રાજા હતો. તેણે ખંડવાને રાજધાનીના રૂપમાં વસાવ્યું હતું. ઈ.સ.૧૫૮૩માં મહારાણા માનસિંગે આક્રમણ કરીને ખંડુ ભીલ રાજાનું રાજ્ય છીનવી લીધું હતું.

(૧૯) વાંસવાડાનું રાજ્ય : બંસી ભીલે ૧૫મી સદીમાં વાંસવાડામાં નવી રાજધાનીની સ્થાપના કરી. તેના પર મહારાજ રાવલ માનસિંગે આક્રમણ કરીને ભીલ રાજાને મારી નાંખીને તેનું રાજ્ય પડાવી લીધું હતું.

(૨૦) દેવલીયા રાજ્ય : દેવલીયા ભીલનું રાજ્ય મહારાણા પ્રતાપના હાથોમાં જવાથી તેનું નામ પ્રતાપગઢ પડ્યું. જ્યારે દિલ્હીના બાદશાહ અકબરે આક્રમણ કર્યું ત્યારે ૫૦૦૦૦ ભીલોએ મહારાણા પ્રતાપને સાથ આપ્યો હતો.

(૨૧) કુશલગઢ રાજ્ય : કુશલગઢ રાજ્યની સ્થાપના કુશાલભીલે કરી હતી. પરંતુ આર્ય રાઠોડ રાજાએ આક્રમણ કરીને તે પડાવી લીધું હતું.

(૨૨) કોટા રાજ્ય : આજના રાજસ્થાનમાં આવેલ કોટા શહેરમાં કોટીયા ભીલે પોતાના રાજ્યની સ્થાપના કરી હતી.

(૨૩) ગ્વાલિયર રાજ્ય : આ રાજ્ય આખું ભીલો પાસે હતું. તે ધોલપુર નામથી ઓળખવામાં આવતું હતું.

(૨૪) હલ્દીઘાટી રાજ્ય : હલ્દીઘાટી યુદ્ધમાં મહારાણા પ્રતાપની આગેવાનીમાં ૫૦,૦૦૦ ભીલોએ મુસ્લિમ સૈન્યનો સામનો કર્યો હતો. એટલા માટે પુંજા ભીલને તેમના સેનાપતિ હોવાના લીધે હલ્દીઘાટીની જાગીરદારી મળી હતી.

(૨૫) નિમાડ રાજ્ય : આ રાજ્ય તડવી જાતિના ભીલે વસાવ્યું હતું. તે માવચીઓનું અસલ સ્થાન છે. ૧૪મી સદીમાં માવચી અને તડવી મુસ્લિમ આક્રમણથી ભાગી છૂટ્યા હતા. હાલમાં તેઓ મધ્ય ગુજરાતમાં અને દક્ષિણ ગુજરાતમાં વસવાટ કરે છે.

(૨૬) બડવાની રાજ્ય : બડવાની મધ્યપ્રદેશમાં આવેલું છે, જેને ભીલ બાંરાઈ કહે છે. બાંરાઈનો અર્થ બારો+હાંઈ થાય છે. જેનું નામ બદલીને બડવાની કરી દેવામાં આવ્યું છે.

(૨૭) પાલનપુર રાજ્ય : બનાસકાંઠાનું જિલ્લા મથક પાલનપુર છે ત્યાં પાલિયાભીલનું રાજ્ય હતું.

(૨૮) આશાવલ રાજ્ય : હાલનું અમદાવાદ જે પ્રાચીન કાળમાં ભીલોના સરદાર આશાવલ ભીલે વસાવ્યું હતું. ઈ.સ. ૧૦૬૩માં આશાવલ રાજ્ય પર સિદ્ધરાજ જયસિંહના પિતા કર્ણદેવ સોલંકીએ આક્રમણ કરીને પડાવી લીધું હતું.

(૨૯) ચાંપાનેર રાજ્ય : પાવાગઢ સ્થિત ચાંપાનેર જે ભીલ જાતિના ચાંપા ભીલે તે રાજ્યની સ્થાપના કરી હતી.

(૩૦) સોનગઢ રાજ્ય : તાપી જિલ્લાનો એક તાલુકો સોનગઢ ત્યાંના ભીલ રાજા સોનો વહાવા (વસાવા) એ આ રાજ્યની સ્થાપના કરી હતી.

(૩૧) સાગબારા રાજ્ય : સાગબારા એ સાગોનું જંગલ હતું. તે ઈ.સ. ૧૮૨૮માં કરણસિંહ વસાવાએ તે રાજ્યની સ્થાપના કરી હતી.

(૩૨) ગરૂડેશ્વરનું રાજ્ય : ગરૂડેશ્વરમાં ભીલ રાજાનું રાજ્ય હતું. તે નર્મદાકિનારે આવેલું સ્થળ છે.

(૩૩) નાંદોદ રાજ્ય : નાંદોદ રાજ્ય એટલે આજનું રાજપીપળા. નાંદોદ ભીલ રાજા નંદનું રાજ્ય હતું. ૧૭મી સદીમાં નવી રાજધાની ગાયકવાડે સ્થાપના કરી હતી. નંદરાજ વસાવા ભીલ રાજા હતો. તેઓએ ૧૬મી સદીમાં ઉદેપુરના રાજાઓને મુસ્લિમ આક્રમણકારોથી

બચાવ્યા હતા.

(૩૪) નવાપુર રાજ્ય : નવાપુર નંદુરબાર જિલ્લાનું તાલુકા મથક છે. આ શહેર નપર્યાભીલે વસાવ્યું હતું.

(૩૫) નંદુરબાર રાજ્ય : નંદુબાઈ નામની ભીલરાણી રાજ્ય કરતી હતી.

(૩૬) ધુલિયા રાજ્ય : ધુલિયા રાજ્યની સ્થાપના ભીલોએ કરી હતી.

(૩૭) ગોધરા રાજ્ય : પંચમહાલ જિલ્લાનું મુખ્ય મથક ગોધરા છે. જેનું અસલ નામ ગૌહદ હતું.

(૩૮) ગંથા રાજ્ય : અહિયા ભીલોનું રાજ્ય હતું અને તેના વંશજ આજે પણ છે.

(૩૯) કોકરમુંડા : (કુકરમુંડા) તાપી જિલ્લાના નિઝર તાલુકામાં આવેલું છે. તેનો રાજા ભીલ હતો.

(૪૦) કાઠીનું રાજ્ય : કાઠી સાતપુડાના ડુંગરોમાં આવેલું સ્થળ છે. જ્યાં ભીલ પાડવી રાજાઓનું રાજ્ય હતું.

ભીલોના રાજ્યોનું ઐતિહાસિક પ્રમાણ :

પ્રાચીન રાજ્ય	રાજા
અયોધ્યા રાજ્ય	રાજા અમરદત (મૃગાંક દત)
વિધ્યાચલ પર્વત	રાજા માયાભટ્ટ
દુર્ગ	રાજા માતંગ
આબુ પર્વત	ભીલ
જાબુઘોડા	બલાઢય
મેવાડ	બાપ્પા રાવલ
ડુંગરપુર	ડુંગરીયા ભીલ
વાંસવાડા	વાંસીયા ભીલ
જવાર	જોગીયા ભીલ
રામપુર	રામાભીલ
ભાણપુન્યા	ભાણાભીલ
અલીરાજપુર	આલીયાભીલ
કોટા	કોટીયાભીલ
ઈડર	કટારા
ગીર	વેગડા ભીલ
આશાવલ	આશા ભીલ
રાજપીપળા	નિરહુલ્લડ
પાવાગઢ	પાતાઈ રાવલ

ગવળી રાજાઓના ગઢ (કિલ્લા)

દેવગીરી	ભીલ નાઈક રાજા
સાલેર-મુલ્હેર	ભીલ ગવલી રાજા
નદુરબાર	નંદો ગવલી
ધનોરા	ધનોગવલી
મવાપુર	નપરીયા ગવલી

ડાંગી ભીલ રાજાઓ

ગાઢવી	સિલ્પતસિંગ પવાર
પિંપરી	સાહેબરાવ ભવાનરાવ પવાર
વાસુર્ણા	સોમનસિંગ પાડુ પવાર
દહેર	તપતરાવ આનંદરાવ પવાર
લીંગા	હસુસિંગ ગુલાબસિંગ સૂર્યવંશી

મેવાસી સ્ટેટના ભીલ રાજા

કાઠી	લક્ષ્મણસિંહ પાડવી, માનસિંહ પાડવી
સાગબારા	જીવા વસાવા, ફતેસિંહ વસાવા
રાયસિંગપુર	કરણસિંહ
ગંથા સરકાર	કુંવર વસાવા - ગુમાનસિંહ વસાવા
સિંગપુર	વીરસિંગ - સર્વરસિંહ વસાવા

સંદર્ભ :

(૧) ભીલોનો તેજસ્વી ઇતિહાસ - લે.લાલુ વસાવા, આદિવાસી સાહિત્ય પ્રકાશન સંસ્થા, સુરત

(૨) ક્ષેત્ર સંસ્કૃતિ - લે. ઝવેરભાઈ પટેલ, નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ-૧૪

(૩) The Tribal Culture of India. L.P.Vidyarthi and Binay Kumar rai

(૪) DYNASTY OF ANCIENT INDIA ANJU SHARMA, Vishabharti Publication, Delhi-2

(૫) प्राचीन भारत का इतिहास, डो. देवेन्द्रकुमार सिंह, अर्पिता प्रकाश, दिल्ली-११००५३

આધુનિક સમયમાં જ્ઞાન અને કૌશલ્યના વિકાસમાં ICTની ઉપયોગિતા

– ડૉ. મનીષ એચ. સેવક
એસો. પ્રોફેસર
જે & આર કોલેજ ઓફ એજ્યુ., દાહોદ

વિશ્વ આજે વિકાસની કેડીઓ પર પ્રસ્થાન કરીને સફળતાના શિખરો સર કરે છે. તેનો મૂળભૂત આધાર એટલે વિજ્ઞાન. વિજ્ઞાન અને ટેક્નોલોજી માનવને જરૂરિયાતવાળા તમામ ક્ષેત્રોમાં પોતાનું યોગદાન આપીને જે તે ક્ષેત્રને શિરમોર સુધી લઈ જવામાં વિજ્ઞાનનો ફાળો અનેરો છે. આજે શિક્ષણમાં ટેક્નોલોજીનો ભરપુર ઉપયોગ થઈ રહ્યો છે. જેનાથી વિકાસ અને શૈક્ષણિક પ્રક્રિયા ખૂબ જ ઝડપી બની છે. આજે ઇન્ટરનેટ દ્વારા આખી દુનિયાને માણસે મુઠ્ઠીમાં કેદ કરી છે. ત્યારે અધ્યયનકર્તા માટે જ્ઞાન અને કૌશલ્ય મેળવવા માટે ICT નું મહત્ત્વ ઓછું ન આંકી શકાય.

માનવ જીવનની સુવિધાઓ વધારવા માટે વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીનો ફાળો વિશેષ છે અને શિક્ષણ પ્રશિક્ષણકાર્યમાં પણ આ પ્રકારની ટેક્નોલોજીનો ઉપયોગ કરીને શિક્ષણના હેતુઓ સિદ્ધ કરી શકાય છે.

શૈક્ષણિક ટેક્નોલોજીનો અર્થ :

અધ્યયનના પૂર્વ નિશ્ચિત ધ્યેયોને પાર પાડવાની વિશ્લેષણ પ્રણાલી તરીકેની પ્રક્રિયા એટલે શૈ.ટેક્નોલજી. આ શૈક્ષણિક ટેક્નોલોજીમાં બે મહત્ત્વની શાખાઓ મદદરૂપ થાય છે.

(1) ભૌતિક વિજ્ઞાન
(2) વર્તનનું વિજ્ઞાન

(1) ભૌતિક વિજ્ઞાન (Physical science) :

આ ટેકનોલોજીનું મૂળ પ્રાકૃતિક વિજ્ઞાન અને ઈજનેરી વિજ્ઞાન છે. શિક્ષણની અસરકારકતા વધારવા માટે જે સાધનોનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે તે ભૌતિક વિજ્ઞાનની દેણ છે. જેમકે ચાર્ટ, મોડેલ, કાગળ, શાહી, પુસ્તકો, ફિલ્મ, ટેપરેકોર્ડર, રેડિયો, ટી.વી., VCR, ઓવરલેડ પ્રોજેક્ટર, સ્લાઇડ પ્રોજેક્ટર, લિગ્વા ફોન, L.C.D., એન્ડરોઇડ ફોન જેવા સાધનો એ હાર્ડવેર અભિગમ છે.

(2) વર્તનનું વિજ્ઞાન :

આ શાખાનું પ્રાપ્તિસ્થાન અધ્યયન મનોવિજ્ઞાન છે જેનાથી શિક્ષણની પ્રક્રિયા અસરકારક બનાવી શકાય છે. જેમકે અભિક્રમિત અધ્યયન, શિક્ષણ મશીન, કમ્પ્યૂટર સોફ્ટવેર. આમ શૈક્ષણિક ટેકનોલોજી એ શિક્ષણની વિવિધ પદ્ધતિઓ પ્રયુક્તિઓ અને શૈક્ષણિક ઉપકરણોના ઉપયોગથી શૈક્ષણિક પ્રક્રિયા વેગવંતી અને ફળદાયી બનાવવામાં મદદરૂપ થાય છે. અધ્યેતાના વર્તનમાં પરિવર્તન લાવવા ઉપયોગી છે. જેમાં કાર્યવિશ્લેષણ, વ્યવહાર પરિવર્તનની ભાષામાં ઉદ્દેશ્ય-લેખન, અધ્યયન, વ્યૂહરચના, પ્રતિપોષણ અને સતત મૂલ્યાંકનોની પ્રક્રિયા થાય છે.

આમ હાર્ડવેર અને સોફ્ટવેર એક સિક્કાની બે બાજુઓ છે. અભિક્રમની રચના એ સોફ્ટવેર અભિગમ છે જ્યારે તેની સામગ્રી પુસ્તક, શિક્ષણ મશીન એ હાર્ડવેર છે.

Computer નો અર્થ :

Computer એક યંત્ર છે જેની મદદથી ગાણિતીક પ્રક્રિયાઓ કરી શકાય છે. જેનો અર્થ સરવાળા અને બાદબાકી પણ થાય છે. ઉપરોક્ત અર્થ મર્યાદિત છે. જેનો વ્યાપક અર્થ નીચે મુજબ છે :

રાજા રામન (1993) :

"Computer એક યંત્ર છે કે જે તેની મેમરીમાં અલગોરિધમનો સંગ્રહ કરે છે. તેના કાર્યાન્વિત આંકડાને પોષે છે અને માગેલા પરિણામનું નિદર્શન કરાવે છે."

શિક્ષણમાં Computerનો ઉપયોગ નીચે મુજબ કરી શકાય.

(1) CAI (Computer Assisted Instruction)

(2) CBL (Computer Based Learning)

(I) CAI : શૈક્ષણિક સામગ્રી પ્રસ્તુત કરવા માટે CAI ઉપયોગી છે. જે વ્યક્તિગત રીતે શીખનારની પ્રક્રિયા પર ભાર મૂકે છે.

(II) CBL : આ પદ્ધતિમાં દરેક વિદ્યાર્થી પર્સનલ કોમ્પ્યૂટર દ્વારા તૈયાર સોફ્ટવેરનો ઉપયોગ કરીને પોતાની રીતે શીખી શકે છે. જેમાં વિવિધ ભાષાઓ દ્વારા શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરી શકાય છે.

શિક્ષણમાં Computer ના વિવિધ ઉપયોગો :

(1) Internet : Network દ્વારા એક કોમ્પ્યૂટરનું અન્ય કમ્પ્યૂટર સાથેનું જોડાણ એટલે ઇન્ટરનેટ કહેવાય. International Network એટલે Internet. જેના દ્વારા એક કમ્પ્યૂટરની માહિતી અન્ય કમ્પ્યૂટરમાં આપ-લે કરી શકાય છે.

(2) E-mail : Electronic Mail : કમ્પ્યૂટરની મદદથી કોઈપણ વ્યક્તિને કમ્પ્યૂટર દ્વારા પત્ર મોકલવામાં આવે છે તેને e-mail કહેવાય છે. ઇન્ટરનેટમાં e-mail ધારકને પોતાનું એક નામ આપવામાં આળે છે તેને email ID કે User ID કહે છે. આ સરનામા પર કોઈને પણ પત્ર મોકલી શકાય છે. જેનાથી આધુનિક જમાનામાં પત્રવ્યવહાર ખૂબ જ ઝડપી બન્યો છે અને વિવિધ કાર્યો ઝડપથી અને સરળતાથી કરી શકાય છે.

(3) ટેલિકોન્ફરન્સિંગ : ટેલિકોન્ફરન્સ એ એવી પદ્ધતિ છે કે જેના દ્વારા દૂર દૂર બેઠેલ વ્યક્તિ સાથે ઇન્ટરનેટની મદદથી એકબીજા સાથે સરળતાથી વાતચીત કરી શકીએ છીએ. જેમાં CRT (Tube) હોય છે. આ CRT ટીવી સ્ક્રીન જેવી હોય છે. આ CRT સામે બેસવાથી એકબીજાને જોઈ શકીએ છીએ અને વાતચીત કરી શકીએ છીએ જેને ટેલિકોમ્યૂનિકેશન કહે છે.

(4) Online Education : Internetની મદદથી દુનિયાના કોઈપણ સ્થળેથી કમ્પ્યૂટર દ્વારા શિક્ષણ મેળવવાની પ્રક્રિયા એટલે Online education જેમાં આપણે જે વિષયનું જ્ઞાન/માહિતી મેળવવી હોય તેની websiteનું નામ લખવામાં આવે છે. તરત જ તમામ માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે.

References :

(1) Best, John W. (1986) Research in Education (Fifth ed.) New Delhi, Prenticehan of India.

(2) S.P.S.S., 15.0 (2006), Command systax Reference S.P.S.S. Inc. USA

(3) http//www.hiptail.com

(4) shodhgung.inflibnet.co.in

गुजराती कृष्णकाव्य और हिन्दी कृष्णकाव्य की एक तुलनात्मक दृष्टि

– प्रा. नरवतभाई खांट
हिन्दी विभागाध्यक्ष
आर्ट्स कोलेज फतेपुरा

गुजरात में भक्ति का मूल रूप तो चंदबरदाई के समय में भी था किंतु जिसे हम वैष्णव भक्ति की संज्ञा देते हैं वह भक्ति १५वीं शताब्दी में प्रत्यक्ष रूप से सम्मुख आया। गुजराती भाषा में भक्तिकाव्य लिखनेवालों की संख्या अपरिमय है और भक्ति के कई छोटे-बड़े संप्रदाय भी इस प्रदेश में प्रवर्तित रहे हैं। हिन्दी के कुछ कवि भी गुजराती साहित्य में स्थान पा गये हैं। कवयित्री मीराबाई को गुजराती साहित्य में स्थान मिला है। गुजरात में वैष्णव भक्ति का बीज तो पहले से ही विद्यमान था किंतु उसे पल्लवित और पुष्पित करने का श्रेय वल्लभाचार्य को है। वल्लभाचार्य और उनके पुत्र विठ्ठलनाथजी ने गुजरात में कृष्णभक्ति का प्रचार-प्रसार किया।

गुजरात के पहले भक्तकवि भालण ने 'भागवत दशम स्कन्ध' नामक ग्रन्थ की रचना की। यह ग्रन्थ वैष्णव भक्ति के प्रचार में सहायक हुआ। भालण का समय १५वीं शताब्दी है। इसके बाद केशवदास कायस्थने 'कृष्णलीला काव्य' लिखा। नरसिंह महेता गुजराती के सुप्रसिद्ध कवि है। नरसिंह महेता ने मीरांबाई की शैली में पद लिखे हैं। इनके अतिरिक्त दयाराम, अखा गुजराती के प्रसिद्ध कवि है। स्वामीनारायण सम्प्रदाय के उच्चकोटि के भक्त कवि मुक्तानंद, ब्रह्मानंद, प्रेमानन्द, निष्कुलानंद, भूमानंद, देवानंद, दयानंद आदि है। संयोग-वियोग के प्रसंगों, लीलाओं और बालवर्णन के रमणीय चित्रों से जगमग गुजराती कृष्णकाव्य अपने आप में रमणीय है।

लौकिक धरातल पर अवतारी रूप कृष्ण के दो पक्ष है - १. उदात्तपक्ष और २. मधुरपक्ष। उदात्तपक्ष के अन्तर्गत महाभारत और द्वारकाधीश कृष्ण का चरित्र आता है, जिसमें कृष्ण योगेश्वर और अप्रतिप योद्धा है। दूसरे मधुरपक्ष के अन्तर्गत बालकृष्ण की लीलाों का है। जिसमें बाल्यकाल तथा किशोरकाल के रसमय प्रसंगों का वर्णन है।

हिन्दी और गुजराती के कृष्णभक्ति काव्य में उदात्तरूप का यथाप्रसंग वर्णन किया गया है, फिर भी प्रधानता कृष्ण के मधुर रूप का ही है। दूसरी बात यह कि हिन्दी और गुजराती कृष्णकाव्य में भागवत के कृष्ण को ही आलंबन में स्वीकार किया गया है। महाभारत में कृष्ण का वर्णन अत्यन्त विरल है। दोनों कृष्णकाव्यों में कवियों का ध्यान यशोदा, नंद, ग्वालबाला तथा गोपियों की व्याकुलता का वर्णन करने में ही अधिक केन्द्रित रहा है। तीसरी बात यह है कि दोनों कृष्णकाव्यों में भगवान कृष्ण की उनके अलौकिक रूप के साथ उन्हें मानवीय रूप भी प्रदान किया गया है। चौथी बात यह है कि दोनों भाषाओं के कृष्णकाव्यों में सगुण भक्ति रूप की पूर्ण स्वीकृति है।

कृष्णचरित्र के मधुर पक्ष :

कृष्णचरित्र के मधुर कोमल पक्षों में बाललीला और श्रृंगार लिलाएँ मुख्य है और दोनों भाषाओं के कृष्ण काव्यों में इनका अत्यन्त मनोयोगपूर्वक चित्रण किया गया है।

बाललीला :

बाललीला के अंतर्गत कृष्णजन्म के उत्सव कृष्ण की शिशु-क्रीडाएं, माखनचोरी आदि प्रसंग आते हैं।

कृष्णजन्म : कृष्णजन्म प्रसंग या प्राकट्य के असीम आनंद को दोनों भाषाओं के कवियों ने शब्दोंमें बाँधने का अद्‌भुत प्रयास किया है। हिन्दी कृष्णकाव्य में सूरसागर में कृष्णके प्रकट होने पर आनंद की पहली लहर यशोदा में, दूसरी लहर नंद के हृदय में, तीसरी लहर ब्रजवासियों के हृदय में और चौथी लहर गोपियों में उमड़ती है। गुजराती में नरसिंह महेता ने आनंद की इन लहरों में से कुछ का उल्लेखनीय स्पर्श किया हैं।

"कोटि रवि शशी प्रगट्य कोटी कोटी दीवडानी हार रे।"

यशोदा और नंद के मनोभाव को प्रेमानंद ने भी उद्‌घाटित किया है किन्तु वे सूरदास के सभान भावातिरेक में डूब नहीं सके।

बालस्वभाव : दोनों भाषा के काव्य में कृष्ण की शिशु सुलभ बालचेष्टाओं और क्रीडाओं का स्वाभाविक वर्णन किया गया है। सूरदास तो इस वर्णन के सरताज है किन्तु गुजराती कवि भालण ने भी पर्याप्त भावमयता के साथ कृष्ण के बाल स्वभाव का वर्णन किया है। प्रेमानंद और केशवदास का बालवर्णन भी स्वाभाविक है। सूर का 'यशोदा कबहि बढ़ेगी चोटी' इस प्रसंग को भालण, नरसिंह महेता और प्रेमानंद ने भी उठाया है किंतु सूर की तरह उन्होंने कृष्ण के भावों को सूक्ष्मरुप से प्रस्फुटित नही किया। प्रेमानंद लिखते हैं - 'जो कृष्ण गुंथावे चोटली घणुँ माखण आपुं रोटली।'

माखनचोरी :

इस प्रसंग में भी दोनों भाषाओं के कृष्ण भक्ति कवियों ने अपनी काव्य कुशलता का परिचय दिया है। कृष्ण की चोरी करने की वृत्ति से खींझनेवाली गोपियों के मनमें कृष्ण के प्रति गहरी रीझ छिपी हुई है, इसको सूर और प्रेमानंद दोनों में परिलक्षित किया है। सूरदास ने लिखा है - 'ग्वालिन उरहन के मिस आई।' प्रेमानंद लिखते है - 'गोपी आवी यशोदा पासे, करवा हरिनी राव जी।' भालण और नरसिंह महेता उपालंभ भाव की दृष्टि से इस सीमा तक नहीं पहुँच पाये हैं। इसमें सूर का भावचित्रण अद्वितीय है। सूर के कृष्ण में भोलापन है, शिशुता है, चतुरता और रसग्रहिता भी है - मैया मैं नहि माखन दधि खायो।

नंद, यशोदा, वसुदेव और देवकी का चरित्र :

कृष्णकाव्य में पुत्र प्रेम का चरण उत्कर्ष नंद, वसुदेव, यशोदा और देवकी की मनोभावनाओं में मिलता है। वात्सल्य वर्णन में भारत के अधिकांश कवियों का ध्यान यशोदा के ही हर्ष विषय पर केन्द्रित रहा है। कृष्णकवियों ने देवकी की व्यथा का अंकन कर अपूर्व सहृदयता का परिचय बहुत कम किया है। गुजराती कवियों में भालण, नरसिंह और प्रेमानंद ने प्रमुख रूप से देवकी की मर्मव्यथा को पहचाना है और उसे पर्याप्त भावावेग के साथ अभिव्यक्ति भी दी हैं। भालण ने पुत्रवंचिता देवकी की व्यथा का उचित रुप से मूल्यांकन किया है।

"नानडियो साद देतो आवशे अधरण अधर ते हसशे रे
मारा भाग्य माहे नव लखियुं, तेने अंतर वसशे रे."

मैथिलीशरण गुप्त ने भी देवकी की मर्मव्यथा का अनुभव किया है-

"अरे देख तू यहां रही यह तेरी दुखिया मैया,

बोल कहां तु कुंवर कन्हैया, मेरे राजा भैया।"

बाललीला से संबंद्ध यशोदा का वात्सल्य वर्णन है, जिसके संयोग-वियोग दोनों ही पक्ष अत्यन्त मार्मिक है। सूरदास ने नंद और यशोदा के पुत्रवियोग को जितनी तन्मयता के साथ चित्रित किया है उतना अन्य किसी कवि ने नहीं किया। इस क्षेत्र में गुजराती कवि भालण ने कुछ अंशों को चित्रित किया है। दोनों कवि के भाव निरुपण में बहुत कुछ समानता उपलब्ध होती है। भावानुभूति के क्षेत्र में सूरदास का चित्रण अत्यन्त मनोहारी है। कृष्ण के मथुरा चले जाने के पश्चात् यशोदा की दशा अधिक चिंतित हो जाती है। उनके प्राण कृष्ण से पुनर्मिलन की आशा में ही शरीर नहीं त्यागते-

मनौं हौं ऐसे ही मरि जैहों
जो न सूर कान्ह अहिं तो जाई यमुन घंसि लैहों।

नंद की मनोदशा का चित्रण सूरदास और भालण ने पर्याप्त मार्मिकता के साथ किया है। प्रेमानंद की यशोदा भावनाशील होने के साथ ही कल्पनाशील भी है-

"अमो विधाता ने एक विनती करिए,
हुं ने देवकी साथ मरीअे."

श्रृंगार वर्णन :

कृष्ण भक्ति काव्य के आलंबन प्रमुख रुप से रसिक शिरोमणि कृष्ण है। अत: हिन्दी और गुजराती के कृष्ण कवियों का मुख्य विषय कृष्ण की श्रृंगार लीला ही रही है। श्रृंगार के संयोग पक्ष के अंतर्गत राधाकृष्ण की प्रणयलीला, गोपियों की प्रेमकथा, रासलीला आदि प्रसंग आते है और वियोग के अंतर्गत राधा तथा गोपियों की विरहव्यथा एवं भ्रमरगीत प्रसंग आदि का समावेश है। कुछ प्रसंग उल्लेखनीय है।

किशोरावस्था को प्राप्त होते ही बाल्यकाल के माखनचोर कृष्ण गोपियों के चित्तचोर बन जाते हैं। सूर की एक गोपी कहती है।

तरुनी स्यामरस मतवारि
प्रथम जोवन-रस चढायौ अतिहि भई खुमारि।

इस आकर्षण को तीव्र बनाने में वेणुवादन कला का विशेष योगदान है जिसका वर्णन हिन्दी और गुजराती के कृष्णभक्त कवियों ने अपने अपने ढंग से किया है। छेडछाड का सिलसिला दानलीला एवं पनघटलीला से शुरु होकर चीरहरण लीला तक पहुंच जाता है और अंत रासलीला में जाकर उसकी परिणति होती है।

दानलीला में कृष्ण गोरस बेचने के लिए जानेवाली गोपियों से दान मांगते है। दान मांगने पर गोपियों को आश्चर्य होता है, क्योंकि उनके ब्रज में ऐसा कभी हुआ ही नहीं। वे कृष्ण के अधिकार प्रदर्शन पर तीव्र व्यंग्य करने लगती है। वे भावावेग में कृष्ण की आलोचना करने लगती है। कृष्ण कवियों ने गोपियों की इस मनोदशा को परखने और व्यक्त करने की पूरी चेष्टा की है। सूरदास ने विस्तार से इसका चित्रण किया है :

हमहि कहत हौ चोरटी आपुभयो हौ साहु।
चोरी करत बड़े भये मही छाक लै खाहु।

कवि भालण की एक गोपी उत्तर देते समय व्यंग्यात्मक शब्दों में आत्मश्लाधा करती जाती है परंतु उसका हृदय कृष्ण पर आसक्त है।

गाय चारों नंदनी तो दाणी तुं कोने कर्यो।
चोरीने दूध दहि खातो पियारे तुं उछर्यो.

नरसिंह महेता और प्रेमानंद ने भी अपने अपने ढंग से गोपी के हृदय की गुप्त प्रीति को प्रकट किया है। नरसिंहने दान के कारण होनेवाले संघर्ष को "सुरत संग्राम" में पूरी तरह संग्राम रुप दे दिया है। जिस प्रकार सूरदास ने सि प्रसंग में अपनी अद्‌भुत कल्पना शक्ति का परिचय दिया है उसी प्रकार नरसिंह महेताने भी दिया है।

पनघट लीला की भावभूमि दानलीला की भावभूमि से बहुत समानता रखती हैं। गुजराती तथा हिंदी

के कृष्णकवियों ने अपन अपनी रीति से इस प्रसंग को भावपूर्ण बनाया हैं। सूर की गोपी कृष्ण की खोज में पनघट आती है और जलभर चुकने के बाद जब उसकी व्याकुलता सीमा पर पहुंच जाती है तो अन्तर्यामी कृष्ण प्रकट होकर उसे आलिंगन में भर लेते है। इस रुप में कृष्ण का स्नेह पाकर वह उन्मादिनी बन जाती है-

आवत ही यमुना भरे पानी
श्याम बरन काहू को ढोटा निरखिवदन घर गई भुलानी।

गुजराती कवि नरसिंह के पनघटलीला वर्णन में राधा यशोदा से शिकायत करने या किसी तरह की धमकी नहीं देती, बल्कि कृष्ण के साथ पूरा सहयोग करती है- 'संकेत से समझा तो रही हूं समझने की कोशिश करो। अभी घड़ा रखकर संकेत स्थल पर आती हूं। वही प्रतीक्षा करो। वहीं तनमन की बातें होंगी-वहीं मेरा जीवन रस लेना। यथा

एक ठेकाणुं तमने बताऊं त्यां जई ऊभा रहेजो रे।
तन मनने आपणे बात करीशुं म्हाने जोबनिया रस लेजो रे।

चीरहरणलीला का वर्णन भी दोनों भाषाओं में मिलता है। नरसिंह, प्रेमानंद और सूरदास ने श्रृंगार क्रीडा के अंग रुप में ही प्रायः इसे ग्रहण किया है। सूरदास लिखते हैं -

बनत नहीं जमुना कौ ऐबौ।
सुंदर स्याम घाट पर ठाढे कहौ कौन विधि जैबो।
चोली चीर हार लै भाजत सो कैसे करि पेबो।

सभी लीलाओं की परिणति रासलीला में है। भक्ति तत्त्व के मर्मज्ञों ने इस महारास को शिवतांडव के समान ही प्रकृति की सृजनलीला का प्रतीक माना है। किंतु कृष्णभक्त कवियों ने इसे एक परम सारस प्रसंग के रूप में ही प्रायः ग्रहण किया है। भागवत में रासलीला का पूर्ण विस्तार से चित्रण किया गया है और सूरदास ने भी अत्यन्त तन्मय होकर इसका भावपूर्ण `वं सरस वर्णन किया है। प्रेमानंद ने भी प्रेमजन्य उत्सुकता के अतिरेक को व्यक्त करनेवाले विभ्रम को अधिक विस्तार प्रदान किया है और अपनी कल्पना वैभव और भावाभिव्यक्ति का परिचय दिया है।

रासलीला का केन्द्र है राधा। राधाकृष्ण का प्रेम ही कृष्णभक्ति काव्य का सार सर्वस्व है। सूरदास और नरसिंह के काव्य में राधा के प्रेम में तीव्रता, गंभीरता और मर्यादा भी है। राधा कृष्ण की शक्ति का प्रतीक है। जीवात्मा है। वह चिरंतन नारीत्व, चिरंतन विरह का प्रतीक है और यही मूल वैष्णवभाव है। गुजराती और हिन्दी के कृष्णभक्त कवियों ने राधा तत्त्व को इसी रुप में स्वीकार किया है। अतः राधाकृष्ण के वियोगवर्णन में प्रायः हिन्दी और गुजराती दोनों में वियोगभावना की ही प्रधानता है। नरसिंह की गोपिकाएं कुब्जा को लक्षित कर कृष्ण को उपालंभ देती है -

ना आवे नाथजी ना आवे।
एने मथुरामां भुली मोहनी नार रे गोकुल केम आवे ?
कालो कहानो काली कुब्जा, समते रमाड्य रास रे
नरसैयाना स्वामी हमें ने करी गया छे निराश रे।

इस उपालंभ काव्य की परिणति होती है भ्रमरगीत-प्रसंग में। भ्रमरगीत प्रतीकात्मक उपालंभ काव्य है। गुजराती में उद्धवगोपी संवाद के द्वारा निर्गुण मत का निषेध और सगुण भाव की स्थापना की गई है। गुजराती कवियों नें व्यंग्य और उपालंभ का भी आश्रय लिया है। हिन्दी में भ्रमरगीत प्रसंग कृष्ण काव्य की प्रमुख विशेषता है जिसकी परम्परा सूरदास से लेकर रत्नाकर तक व्याप्त है। इनमें सूरदास का भ्रमरगीत प्रकरण विस्तृत और प्रभावी है।

संदर्भ :

(१) भारतीय साहित्य, डॉ. राम छबीला
(२) समकालीन भारतीय साहिय्, सं. नामवासिंह
(३) सूरदास, सं. हरबंशलाल शर्मा
(४) म.गुजराती साहित्य

वैदिक परम्परा, रामायण एवं भागवत्कालीन शिक्षा प्राचीन होते हुए भी नूतन समाज पर प्रभाव एवं पालन

– डॉ.रमेशचन्द्र मुरारी
प्रिन्सीपाल, आर्ट्स कोलेज,
फतेपुरा, दाहोद

शिक्षा शब्द 'शिक्ष्' धातु से अङ् प्रत्यय लगाने पर टाप् होता है इस ज्ञानार्जन के महान प्रयोग को शिक्षा कहा जाता है। शिक्ष्यते-विद्योपादीयतेऽनेनेति-शिक्षा तथा शिक्षणं शिक्षा - जहाँ वेद इसे चार विभागों में बांटते हैं

विद्ज्ञाने विद्सत्तायाम् विद्लाभे, विद् विचारणे।

(१) वेद एवं उपनिषद् कालीन शिक्षा : जब हमे वैदिककाल की शिक्षा के विषय में दृष्टिपात करते हैं तो वहाँ प्रथमतः मौखिक शिक्षा का प्रचलन सर्वत्र था। प्रत्येक विषयों को आचार्य तथा इस विषय के निष्णात अध्यापक सरल रूप से विद्यार्थियों को कंठस्थ कराते थे। गहन से गहन विषयों का परीक्षण करके शिक्षार्थी तैयार होते थे। प्रत्येक पाठ का प्रारम्भ गुरु तथा ईश्वर वन्दना से होता रहा। सभी बडों के प्रति सम्मान-प्रेम की भावनाएं, संस्कार दिया जाते थे। अश्व रथ संचालन से मिट्टी का काम तथा अंतरिक्ष आकाशवाणी तक का ज्ञान दिया जाता है।

संपूषन् विदुषां नय यो अञ्जासानुशासीत
य एवेदमिति ब्रवत् ।

(ऋग्वेद ६/५४/१)

यहाँ विद्वान आचार्य तथा अध्यापक द्वारा उत्तम व्यवस्था के अनुसार प्रत्येत शिक्षार्थी को प्रत्येक विषय पर स्पष्ट चर्चा करने की बात कही गयी है।

शिक्षा में उपदेश होना आवश्यक है अतः उप+दिश+घञ्[१] ऋग्वेद में अश्विनीकुमारों ने पिश्ला के कटे हुए पैर में लोहे का पैर लगाकर उसे चलनेलायक बनाया (ऋग्वेद १/११६/१५) क्या यह मेडिकल साइंस नहीं है ?

उपनिषदों ने भी शिक्षा के महत्त्व को कहा : "विद्या तथा अविद्या - अथ शिक्षा व्यारव्यास्याम : वर्णः। स्वरः। मात्राबलम्[२] स्वर वर्ण, मात्रा, संधि तभी आयोगी जब विद्यार्थी शिक्षा ग्रहण करेगा, बृहदारण्यकोपनिषद् शिक्षा को दैवीवाक् कहती है - दैवीवागनुवदीय[३] वेदों में यह भी कहा गया है कि मनुष्य को अज्ञानी से ज्ञानी बनने के लिए शिक्षा प्राप्त करना जरूरी है। शिक्षा ही पूर्णता देती है[४] शिक्षा ही मनुष्य को जीवन का लक्ष्य एवं सुन्दर परिणाम देती है[५]। यजुर्वेद में कहा गया है कि मनुष्य शिक्षा के द्वारा ज्ञान के सर्वोच्च शिखर पर पहुँचकर सत्यमार्ग पर चलता है तो शिक्षा उसकी उन्नति एवं उपकार करती है[६]। सामवेद

भी अहिंसारहित सत्यधर्म पर चलने प्रचार करने स्तुति एवं शिक्षा को उचित रूप से ग्रहण करता है तो शिक्षा या मंत्र उसे तमाम संभव कार्य करने के लिए सहयोग देते है[७] । हमारे ऋषियों की वाणी ने मंत्रों के अनुष्ठान का प्रयोग करके उनके द्वारा समस्त संसार को देखा मंत्र यहाँ टेलेस्कोप या दूरबीन हैं इनके प्रयोग से संसार के लोगों की मनोकामनाएं पूर्ण की ।[८]

अथर्ववेद में पारिवारिक सौमनस्य के बनाने के लिए शिक्षाध्ययन करना जरूरी बताया है। शिक्षा ही द्वेषभावरहित बनाती है ।[९]

शतपथब्राह्मण में शिक्षितों एवं विद्वानों की प्रशंसा की गयी है। यहाँ तक कि एक स्थान पर तो विद्वान् को देवता माना गया है - विद्वांसो हि देवाः ।[१०]

वैदिक आचार्य याज्ञवल्क्य, शांडिल्य, स्वेदायन, गौतम, आरुणि, उद्दालक, वशिष्ठ, सत्यकाम, विश्वामित्र, जाबालि, भरद्वाज, जमदग्नि, सनकादि ऋषियों, देवर्षि नारदजी, साज्जर्य केवल शिक्षा, उपदेश सूचना को ही दिया करते थे । इन्होंने सदैव विद्यार्थियों वं समाज को हित किया । ऐतरेय आरण्यक २/२ में महिदास ऐतरेय द्वारा प्राणविद्या का निरूपण किया गया है । आज प्राणों की गतिविधि जानना, उनकी क्रियाओं को पहचानना कठ़िन हो गया है। बहुत सी विद्यायें लुप्त हो गई है।

कठोपनिषद् में नचिकेता मृत्यु तक जीवन की शिक्षा प्राप्त करते हैं। (कठो. २/३/८) (इस विषय में संशोधन होना चाहिए)। केनोपनिषद् में गुरु तथा शिष्य का संवाद उत्तम शिक्षा की ओर ले जाता है । केनो. ४/७ इसी प्रकार कौषीतकि उपनिषद् अ.३ मुद्गलोपनिषद् २/१ मैत्रायणिउपनिषद् १/२ श्वेताश्वतरोपनिषद् ६/२१ मुंडकोपनिषद् १/४,५, छान्दोग्योपनिषद् ३/११/४ में सर्वत्र शिक्षा की चर्चा है। बृहदारण्योपनिषद् में मानवजीवनोपयोगी ३० प्रमुख विद्याओं की चर्चा की गई है।

(२) **रामायणकालीन शिक्षा** : अयोध्या में राजा दशरथ के कुलगुरु वशिष्ठ जी बाल्यावस्था से ही राम, लक्ष्मण, भरत, शत्रुघ्न को संस्कारों के उपरान्त धनुर्वेद की शिक्षा देते है[११] । राजा के प्रत्येक पुत्र को शिक्षित होना जरुरी था।

सर्वेज्ञान सम्पन्नाः सर्वे समुदिताः गुणैः[१२] साथ ही गज, अश्व, रथ संचालन, वास्तु, वाण, गदा विद्या, पर्णशाला, महल, राजभवन, सांख्य, योग, न्याय, तर्कशास्त्र, राजनीतिशास्त्र, अर्थशास्त्र, वाणिज्य, पशुपालन, साम, दाम, दण्ड, भेद की शिक्षायें दी जाती थीं।

महर्षि विश्वामित्र राम को सम्मोहनादि विद्या, तमाम अस्त्रों का प्रयोग बला अतिबला विद्याओं का उपदेश देते थे। (वा.रामा. १/२२, १/२७, २८) आज प्रायः इन विद्याओं को जानना अति कठिन है।

साथ ही धर्मपाश, कालपाश, वरुणपाश, नारायणास्त्र, आग्नेयास्त्र, वायव्यास्त्र, हयशिरास्त्र, कौञ्चास्त्र, कंकलास्त्र, मूसलास्त्र, कपालास्त्र, किंकिणीअस्त्र, नन्दकास्त्र, प्रस्वापनास्त्र, प्रशमनास्त्र, सौम्यास्त्र, शोषणास्त्र, संतापनास्त्र, वर्षणास्त्र, विलपनास्त्र, मादनास्त्र, मानवास्त्र, मोहनास्त्र, तामसास्त्र, सत्यास्त्र, मायामयउत्तमास्त्र, शिशिरास्त्र,

दारुणास्त्र, भयंकरास्त्र जैसे लगभग ५३ शास्त्रों की शिक्षा अनिवार्य थी।[१३] साथ ही महर्षि विश्वामित्र ने राम को ४९ शास्त्रों का ज्ञान दिया। इसके साथ ही भूख-प्यास न लगनेवाली विद्या दी, शरीर के बल को बढ़ाया जा सके तथा अंधेरे में व्यापक प्रकाश किया जाए ऐसी तमाम विद्यायें दी। आचार्य रविषेण ने राम-लक्ष्ण को गारुडी विद्या के ज्ञान को स्पष्ट करवाया। सीता को कौशल्या तथा अनसूया ने स्त्रीसंबंधी संस्कार रूपी विद्या का ज्ञान दिया।[१४] इसके साथ ही शबरी को मतङ्गमुनि ने शिक्षा दी। (वा.रा. ३/७४-१४ से १७) लक्ष्मण को सुमित्रा ने शिक्षा दी। (वा.रा.२/२४-५-६) राम ने सुषेणवैद्य को शिक्षा दी। (वा.रा. ६/९१/२२) महर्षि वाल्मीकि द्वारा लव-कुश को शिक्षा, (वा.रा. १/४-५ से ७) हनुमान को सूर्य द्वारा शिक्षा वहीं (७/३६/१३) यही बात शिवपुराण में भी कही है।[१५]

महाभारत में पढ़ने-पढ़ाने शिक्षा देने शास्त्राध्ययन तथा शस्त्रविद्या देने की खूब चर्चा है। अर्जुन के कई अस्त्र गुरु परम्परा से ही प्राप्त हुए है। सूर्य, इन्द्र, बृहस्पति, भरद्धाज, द्रोणाचार्य, कृपाचार्य, कौरव, पांडवों को दी गई सारी शिक्षा एवं उनके गूढ़ रहस्यों का विवेचन पुराणों तक देखा गया है। आचार्य द्रोण अर्जुन जैसे समर्थ विद्यार्थी को सहर्ष शिक्षा प्रदान करते हैं।[१६]

भीष्मपितामह द्वारा युधिष्ठिर को दी गई राजनीति की शिक्षा सर्वज्ञात है, महाभारत आदिपर्व ७६/३५ तथा ब्रह्मपुराण अ. ९५ में भगवान शिव ने शुक्राचार्य को मृतसंजीवनी विद्या की शिक्षा दि। इस विद्या का प्रभाव पुनर्जन्म में भी रहता है।[१७]

(३) **भागवत्कालीन शिक्षा :** हंसगीता, कपिलगीता, ध्रुव, प्रहलाद, नारदजी का उपदेश साधारण शिक्षा एवं विशेष शिक्षा के रूप में बताया गया है।

(१) गुरु सान्दीपनि द्वारा शिक्षा - श्रीकृष्ण को सम्पूर्ण वेदांग, उपनिषद, धनुर्वेद, धर्मशास्त्र, न्याय, तर्क, मीमांसा, योग, राजनीति, आस, ६४ कलाएं तथा गदायुद्ध, मल्लयुद्ध का ज्ञान दिया।[१८]

(२) सुदामा को शिक्षा - क्वच्चिद् गुरुकुले वासं....पारमश्नुते (वही १०/८०/३१)

(३) दत्तात्रेय - अवधूतोपाख्यान २४ गुरुओं द्वारा दी गई शिक्षा।[१९]

(४) ध्रुव तथा शुक्राचार्य के पुत्रों की शिक्षा[२०] नारदजी द्वारा प्रहलाद को दी गई महत्त्वपूर्ण शिक्षा।[२१]

(५) प्रहलाद द्वारा असुर बालकों की शिक्षा यहाँ कई शिक्षाओं का वर्णन है।[२२]

(६) भगवान् श्रीकृष्ण द्वारा चीरहरण के प्रसंग में गोपाङ्गनाओं को दी गई शिक्षा।[२३]

(७) श्रेष्ठ ब्राह्मणों ने राजा परीक्षित को शिक्षा दी।[२४]

(८) महाराजा पृथु को सनकादि ऋषियों ने शिक्षा दी।[२५]

(९) भगवान रुद्र ने प्रचेताओं को अनेक गूढ रहस्य की शिक्षाओं के साथ योग की भी शिक्षा दी।[२६]

(१०) कुछ अविज्ञात ब्राह्मणों ने पुरंजन को शिक्षा दी। (भागवत् ३/२८/५५ से ६४)

(११) नारदजी ने प्रचेताओं को (भा. ४/३१/९ से २२) शिक्षा दी।

(१२) ऋषभदेवजी द्वारा उनके पुत्रों को दी गई शिक्षा। (भागवत् ५/५/२ से २७)

(१३) जड़भरत जी द्वारा राजा रहूगण को शिक्षा दी गई।[२७]

(१४) विष्णु भगवान के दूतों द्वारा यमराज के दूतों को शिक्षा दी गई।[२८]

(१५) नारदजी ने १०,००० दक्ष पुत्रों को शिक्षा दी। (भागवत् ६/५/७-८)

(१६) ऋषि अंगिरा तथा नारदजी द्वारा राजा चित्रकेतु को दी गई शिक्षा। (वहीं भा.६/१५/१२, ८, १७,२८)

(१७) भगवान शिव द्वारा पार्वती जी को दी जानेवाली नारी धर्म की शिक्षा, जिसकी चर्चा गोस्वामी तुलसीदासजी ने रामचरितमानस में की है -

करहु सदा संकर पद पूजा, नारिधरम पति देउ न दूजा।[२९]

निष्कर्ष : इन तमाम शिक्षाओं का प्रभाव तत्कालीन समाज उपर पडा। समाज ने इन सारी शिक्षाओं को आदर सम्मान से स्वीकार करके इनका पालन भी किया।

आज प्रायः ये सब शिक्षायें, परम्परायें लुप्त होती जा रही हैं। अध्यापक, शिक्षक, आचार्यो को स्वयं पवित्र होना जरुरी है क्योंकि शिक्षा एवं संस्कारों के लिए नियमबद्धता एवं पवित्रता का होना परमावश्यक है तभी व्यक्ति समाज में पूर्णरूप से शिक्षित कहा जा सकता है।

---

१. संस्कृत कोश शि.वा.आप्टे, पृ.२०५
२. तैत्तिरीयोपनिषद् शिक्षावल्ली २/२
३. बृ.दा.उ. ५/२/३
४. ऋग्वेद ८/१/१
५. वहीं १०/३२/७
६. यजुर्वेद ११/२
७. सामवेद पूर्वार्चिक ३२
८. वहीं उत्तरार्चिक ५७७
९. अथर्ववेद ३/३०/१
१०. शतपथ ब्राह्मण ३/७/३/१०
११. वाल्मीकि रामायण १/१८/२१ से २४
१२. वा.ला. १/१८/२९
१३. वाल्मीकि रामायण १/२७ तथा २/२०
१४. वही २/३९ तथा २०, २३
१५. शिवपुराण ३/२०/११
१६. महाभारत आदिपर्व १७०/२९-३०
१७. पद्मपुराण उत्तरखंड अ. १८ तथा ४४ एवं अ. २३० मार्कण्डेयपुराण अ. २२
१८. भागवत् १०/४५-३५-३६
१९. वहीं २/७/४ तथा ११/७/३२ से ३४ तक
२०. वहीं ४/९/१८ से २५ तक
२१. वहीं ७/७/१५
२२. वहीं ७/६/११ तथा ७/३/२७
२३. भागवत् १०/२२/१९
२४. वहीं १/१६/१
२५. वहीं ४/२२/८ से १५-४०
२६. वहीं ४/२४/२८ से ३१
२७. वहीं ५/१०/९ से १२ तथा ५/११/१ से ७ तक ।
२८. वहीं ६/२/२ से ९ तक
२९. रा.च.मा. बालकाण्ड दो १/५ पास)

એપ્રિલ-૨૦૧૭ સેમ-૪ ગુજરાત યુનિવર્સિટી દ્વારા લેવાયેલ પરીક્ષામાં નીચેના વિદ્યાર્થીઓ ફર્સ્ટ ક્લાસ પાસ થયા છે. દરેક વિદ્યાર્થીને કોલેજ વતી શુભકામના

વિદ્યાર્થીઓના નામ	વિષય	ટકા
૧. ડીંડોર નિલેશકુમાર એમ.	ગુજરાતી	૬.૬૧
૨. મછુર સ્વાતિકાબેન ટી.	ગુજરાતી	૬.૬૬
૩. પાંડોર ઉષાબેન એમ.	ગુજરાતી	૬.૮૫
૪. પારગી ઈલાબેન વી.	ગુજરાતી	૬.૫૮
૫. સુવર પ્રિયંકાબેન એલ.	ગુજરાતી	૬.૮૧
૬. સુવર સુર્યકાંતભાઈ એલ.	ગુજરાતી	૬.૪૬
૭. વળવાઈ બિન્દુબેન એમ.	ગુજરાતી	૬.૪૯
૮. વળવાઈ રાધાબેન એન.	ગુજરાતી	૬.૪૩

આર્ટસ કોલેજ ફતેપુરાની
વર્ષ : ૨૦૧૭-૧૮-૧૯ દરમિયાન યોજાયેલી તમામ પ્રવૃત્તિઓ

કાર્યક્રમ

૧.	૧૧-૭-૨૦૧૭	કોલેજના પ્રાંગણમાં આચાર્ય અને પ્રોગ્રામ ઓફિસર દ્વારા એન.એસ.એસ. વિભાગ તરફથી ડૉ.આઈ.એચ.ગઢવી દ્વારા શિબિરનો પ્રારંભ.
૨.	૧૪-૭-૨૦૧૭	ડુંગર ગામ દત્તક લઈને ફળિયાની સફાઈ કરી.
૩.	૧૫-૮-૨૦૧૭	વૃક્ષારોપણ કાર્યક્રમ - સ્વતંત્રતા દિવસની ઉજવણી
૪.	૧૬-૮-૨૦૧૭	વ્યસનમુક્તિ પ્રોગ્રામ - એઈડ્સ બાબતમાં જનજાગૃતિ અભિયાન
૫.	૧૨-૯-૨૦૧૭	મેલેરિયા, એનેમિયા, ટાઈફોઈડ, ડેન્ગ્યૂ તાવ, કોલેરા વગેરે જીવલેણ બીમારીઓ વિશે વ્યાખ્યાન
૬.	૧૮-૯-૨૦૧૭	બેટી બચાવો - બેટી પઢાઓ ડી.ઓ. શ્રી કલ્પેશભાઈનું વ્યાખ્યાન. સ્ત્રીભૃણ હત્યા અટકવવાનું વ્યાખ્યાન
૭.	૨૮-૧૧-૨૦૧૭	ઈ.વી.એમ. મશીન માર્ગદર્શન
૮.	૯-૧-૨૦૧૮	પ્રો.સત્યમ જોશી દ્વારા અંધશ્રદ્ધા નિવારણનો કાર્યક્રમ
૯.	૧૧-૧-૧૮	આઈ.ટી.આઈ. ફતેપુરાની મુલાકાતે એન.એસ.એસ.ના સ્વયંસેવકો ગયા.
૧૦.	૧૨-૧-૧૮	કોલેજ હોલમાં સ્વામી વિવેકાનંદ જન્મજયંતિ કાર્યક્રમ. ડૉ.કે.વી.ઉપાધ્યાયનું વ્યાખ્યાન
૧૧.	૯-૨-૧૮	સુરક્ષા કાર્યપ્રમ સંપન્ન

એન.એસ.એસ. વાર્ષિક શિબિર આયોજન (તા.૯-૧-૧૮ થી ૧૫-૩-૧૮)
ફતેપુરા તા.ના કરોડિયા ગામમાં આયોજન

૧.	૯-૩-૨૦૧૮	સરપંચ શ્રી ઝાલાભાઈ જેતાભાઈ ચરપોટના વરદ્ હસ્તે કાર્યક્રમનો ઉદ્ઘાટન
૨.	૧૦-૩-૧૮	વ્યાખ્યાન ડૉ.આર.સી. મુરારી તથા અંગ્રેજી વિભાગના અધ્યક્ષ પ્રો.મિલનભાઈ વ્યાસ દ્વારા
૩.	૧૧-૩-૧૮	શ્રી અનિલભાઈ તથા પુષ્પકભાઈનું વ્યસનમુક્તિ કાર્યક્રમ
૪.	૧૨-૩-૧૮	કેશગુંફન, મહેંદી હરીફાઈ, આંગણવાડી પ્રોગ્રામ, યોગ, વસ્ત્રપરિધાનના કાર્યક્રમો.
૫.	૧૩-૩-૧૮	માનગઢ પ્રવાસ, સ્વચ્છતા અભિયાન
૬.	૧૪-૩-૧૮	ચિત્રસ્પર્ધા, જમીન ઉપર કલરથી ચિત્રની રંગોળી આચાર્યશ્રી દ્વારા નિરીક્ષણ
૭.	૧૫-૩-૧૮	શિબિરની પૂર્ણાહુતિ.

વર્ષ દરમ્યાન યોજાયેલી કોલેજની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ

વિશ્વયોગ દિવસ : તા.૨૧-૬-૨૦૧૭ (૬૪૨ રજિસ્ટ્રેશન)

૧.	૫-૭-૨૦૧૭	પ્રવેશોત્સવ અને ગુરૂપૂર્ણિમા મહોત્સવ
૨.	૨૪-૭-૧૭ થી ૨૯-૭-૧૭	કે.સી.જી. દ્વારા નિબંધ, વક્તૃત્વસ્પર્ધા સપ્તાહનું આયોજન
૩.	૯-૮-૧૭	વિશ્વ આદિવાસી દિવસ
૪.	૧૫-૮-૧૭	સ્વતંત્રતા દિવસ, દેશભક્તિ કાર્યક્રમ
૫.	૫-૯-૧૭	શિક્ષક દિવસ સમારોહ, કુલ ૪૨ વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો.
૬.	૮-૯-૧૭	સંતરામપુર કોલેજમાં સેમિનારમાં ભાગ લેવા ગયા જેમાં નરગિસ મોઢીયા પ્રથમ રહ્યા.
૭.	૮-૯-૧૭	એન.એસ.એસ. તરફથી મેડિકલની બાબતમાં શ્રી એ.ભુરિયા સાહેબનું વ્યાખ્યાન
૮.	૧૨-૯-૧૭	ટ્રાઈબલ કલ્ચર માટે શ્રી અર્જુનભાઈ પારગી લેખકનું વ્યાખ્યાન.
૯.	૧૨-૯-૧૭	સમગ્ર કોલેજમાં સફાઈ અભિયાન
૧૦.	૧૫-૯-૧૭	વિવેકાનંદ અધ્યયન કેન્દ્ર વડોદરા તરફથી આવેલ શ્રી કંચનદીદીનું વ્યાખ્યાન
૧૧.	૨-૧૦-૧૭	મહાત્મા ગાંધી જન્મજયંતિ સમારોહ, રંગોલી ચિત્રસ્પર્ધા
૧૨.	૯ અને ૧૦-૧૦-૧૭	યુવક મહોત્સવ પ્રોગ્રામ
૧૩.	૧૯-૧૧-૧૭	રાષ્ટ્રીય એકતા દિવસ શપથ વિધિ, ટેબલેટ વિતરણ પ્રોગ્રામ
૧૪.	૧-૧-૨૦૧૮	કોમ્પ્યૂટર CCC+ ટ્રેનિંગ - શ્રી પૂજા લખવાની મેનેજરશ્રી દાહોદ યુથ એજ્યુકેશનમાંથી આવ્યા હતા.
૧૫.	૨૫-૧-૨૦૧૮	રાષ્ટ્રીય મતદાતા દિવસની ઉજવણી
૧૬.	૨૬-૧-૨૦૧૮	ગણતંત્ર દિવસના કાર્યક્રમો
૧૭.	૨૯-૧-૧૮	સ્પોટ્ર્સ કાર્યક્રમ, ગોળાફેંક, લીંબુ-ચમચી કુલ ૮ વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો
૧૮.	૧૪-૨-૧૮	વાર્ષિકોત્સવ સમારોહ. આ કાર્યક્રમમાં કેન્દ્રિય મંત્રી શ્રી જસવંતસિંહ ભાભોર સાહેબ હાજર રહ્યા.
૧૯.	૨૪-૨-૨૦૧૮	એન.એસ.એસ. વિભાગ દ્વારા સમગ્ર કોલેજમાં સફાઈ અભિયાન
૨૦.	૧-૩-૧૮	ઉદિશા કાર્યક્રમ ડો.કે.વી.ઉપાધ્યાયનું વ્યાખ્યાન
૨૧.	૧૭-૩-૧૮	એન.એસ.એસ. કેમ્પ શરૂ. ડૉ.ઈન્દુબેન ગઢવી કરોડિયા પૂર્વ
	૨૪-૩-૧૮	કેમ્પની પૂર્ણાહુતિ થઈ
૨૨.	૧૪-૪-૧૮	ડૉ.બાબાસાહેબ આંબેડકર જન્મજયંતિ સમારોહ, માલ્યાર્પણ

૨૩.	૨૧-૬-૧૮	વિશ્વ યોગ દિવસની ઉજવણી
૨૪.	૭-૭-૧૮	પ્રવેશોત્સવ કાર્યક્રમ
૨૫.	૯-૮-૧૮	વિશ્વ આદિવાસી દિવસના કાર્યક્રમો તથા સફાઈ અભિયાન
૨૬.	૧૫-૮-૧૮	તમામ સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમો સંપન્ન થયા.
૨૭.	૨૩-૮-૧૮ થી ૨૯-૮-૧૮	સુધી સંસ્કૃત સપ્તાહની ઉજવણી અને તમામ કાર્યક્રમો થયા
૨૮.	૨૯-૮-૧૮	સંસ્કૃત સપ્તાહ સમારોહમાં ભાગ લેનાર વિદ્યાર્થી ૨૦
૨૯.	૫-૯-૧૮	શિક્ષક દિવસ - ભાગ લેનાર વિદ્યાર્થી ૩૬
૩૦.	૨-૧૦-૧૮	ગાંધીજયંતિ - ચિત્ર-લેખન-નિબંધ સ્પર્ધા
૩૧.	૨૨-૧૨-૧૮	શ્રી ગોવિંદગુરુ યુનિ. માનગઢ નાટક જોવા કોલેજની ટીમ ગોધરા ગઈ. આચાર્ય સહિત વિદ્યાર્થી સંખ્યા-૧૫
૩૨.	૧૬-૧-૧૯	રાષ્ટ્રીય મતદાતા - વોટર્સ ડે માટે તમામ વિભાગોના વિદ્યાર્થીઓએ કાર્યક્રમ સંપન્ન કર્યો. હાજર વિદ્યાર્થી ભાઈ/બહેનો ૩૯૨ રહ્યા.
૩૩.	૨૬-૧૧-૨૦૧૮	ડૉ.બાબાસાહેબ આંબેડકર સમારોહ, ભાગ લેનાર વિદ્યાર્થી-૬
૩૪.	૨૬-૧-૧૯	તમામ કાર્યક્રમો સંપન્ન થયા.
૩૫.	૨૬-૧-૧૯	સફાઈ અભિયાન એફ.વાય.ના વિદ્યાર્થીઓએ કર્યું.
૩૬.	૨૯-૧-૧૯	ડી.ડી. ઉપર માન. પ્રધાનમંત્રી દ્વારા પરીક્ષા સંબંધી કાર્યક્રમનો ઉદ્બોધન સમગ્ર પરીક્ષાર્થીઓની સંખ્યા-૩૩૭
૩૭.	૩૦-૧-૧૯	મેગા પ્લેસમેન્ટ એન્જીનિયરીંગ દાહોદ કોલેજ રિપોર્ટ કરી રજીસ્ટ્રેશન થયું.
૩૮.	૨-૨-૧૯	દાહોદથી પધારેલ શ્રી નીરજકુમાર સાથે ડૉ.અશ્વિનભાઈ પારગીનું લેક્ચર
૩૯.	૧૨-૨-૧૯	એન.એસ.એસ. કેમ્પ પ્રોગ્રામ ઓફિસરની નાદુરસ્ત તબિયત હોવાથી બંધ રાખ્યો.
૪૦.	૧૬-૨-૧૯	પુલવામામાં શહીદોને કેન્ડલ જલાવી શ્રદ્ધાંજલિ અર્પિત કરી. સુખસર બી.એડ. કોલેજમાં પણ આ કાર્યક્રમ થયો. જેમાં કોલેજનો સ્ટાફ હાજર રહ્યો.
૪૧.	૨૨-૨-૧૯	મેગાપ્લેસમેન્ટ માટે ભાગ લેવા ૯૦ વિદ્યાર્થીઓ દાહોદ મુકામે ગયા.
૪૨.	૮-૪-૧૯	વિદ્યાર્થીઓને ટેબલેટ વિતરણ તથા ગોવિંદગુરુ યુનિ.ના કુલપતિ પ્રો.પ્રતાપસિંહ ચૌહાણ સાહેબનું આટ્ર્સ કોલેજ ફતેપુરામાં આગમન.
૪૩.	૨૧-૬-૧૯	વિશ્વ યોગ દિવસ કાર્યક્રમ
૪૪.	૨૨-૭-૧૯	ડૉ.વાય.જે.ચૌહાણ દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને સ્પોટ્ર્સ માટે લઈ ગયા.

૪૫.	૭-૮-૧૯	સફાઈ અભિયાન કાર્યક્રમ થયો. સ્વ. સુષ્મા સ્વરાજને શ્રદ્ધાંજલિ અપાઈ.
૪૬.	૮-૮-૧૯	વિશ્વ આદિવાસી દિવસના કાર્યક્રમમાં વિદ્યાર્થીઓએ રસપૂર્વક સંપન્ન કર્યો.
૪૭.	૧૫-૮-૧૯	સ્વતંત્રતા દિવસ કાર્યક્રમ સંપન્ન થયો.
૪૮.	૨૨-૮-૧૯	કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા મહિલા સશક્તિકરણનું આયોજન
૪૯.	૫-૯-૧૯	એમ.એ.એકેડેમી વડોદરાથી શ્રી કોમલબેન દ્વારા મનોરંજન, ફિલ્મ સ્કીલ ડેવલપમેન્ટના ફિલ્મ પ્રદર્શન તેમજ મનોરંજનના કાર્યક્રમ કરવામાં આવ્યા.
૫૦.	૧૬-૯-૧૯	પ્રધાનમંત્રી શ્રી નરેન્દ્રભાઈ મોદીના જન્મદિન પૂર્વે હનુમાન મંદિર ખાતે મહાઆરતીનો પ્રોગ્રામ સંપન્ન
૫૧.	૨૫-૯-૧૯	યુવા મતદાન જાગૃતિ અભિયાન વી.ડી.ઓ. તેમજ મામલતદારશ્રીની અધ્યક્ષતા હેઠળ
૫૨.	૨૬-૯-૧૯	સ્વામી વિવેકાનંદજીનું શિકાગો વ્યાખ્યાનનું આયોજન બાઈસેક દ્વારા કરવામાં આવ્યું.
૫૩.	તા.૨૮-૯-૧૯	કોલેજમાં યુવા મતદાન જાગૃતિ અભિયાનમાં કોલેજના ૪૫૦ વિદ્યાર્થીઓ ભાગ લીધો. જેમાં મામલતદાર શ્રી પારગીસાહેબ હાજર રહ્યા.
૫૪.	૨-૧૦-૧૯	મહાત્મા ગાંધી જન્મજયંતિ સમારોહ સંપન્ન
૫૫.	૬-૧૧-૧૯	મહાત્મા ગાંધી સંકલ્પ યાત્રામાં સિંગવડ કોલેજમાં આટ્ર્સ કોલેજ ફતેપુરાનો સ્ટાફ જોડાયો.
૫૬.	૪-૧૨-૧૯	યુવા મતદાન જાગૃતિ અભિયાન કાર્યક્રમમાં ડેપ્યુટી કલેક્ટર શ્રી ગામિત સાહેબ અને પ્રાંત સાહેબ શ્રી ગામિત સાહેબ તથા મામલતદાર શ્રી પારગી સાહેબ હાજર રહ્યા., સફાઈ અભિયાન શરૂ.
૫૭.	૭-૧-૨૦૨૦	મતદાર જાગૃતિ અભિયાન શ્રી પારગી સાહેબ અને ગામિત સાહેબ હાજર રહ્યા.
૫૮.	૧૬-૧૨-૧૯	મોરબીથી આવેલા હાસ્યકવિ દ્વારા વ્યાખ્યાન
૫૯.	૨૪-૧૨-૧૯	IELTS પરીક્ષા કાર્યક્રમ અભિયાન માટે શ્રી સુહાગ પંચાલજીએ વિદેશ જવા માર્ગદર્શન આપ્યું.
૬૦.	૨૬-૧૨-૧૯	જિલ્લા રોજગાર વિનિમય કચેરી-દાહોદ દ્વારા કારકીર્દિ માર્ગદર્શન કેરિયર કાઉન્સેલર કુ.હિરલબેન એમ. શેલોતે વ્યાખ્યાન આપ્યું.
૬૧.	૯-૧-૨૦૨૦	પદ્મશ્રી ડૉ.પ્રવીણભાઈ દરજી ગુજરાતી સાહિત્યકારનું વ્યાખ્યાન યોજાયું.

આર્ટ્સ કોલેજ ફતેપુરા દ્વારા વર્ષ ૨૦૧૭-૧૮-૧૯ દરમ્યાન યોજાયેલ વિવિધ કાર્યક્રમોની તસવીરી ઝલક

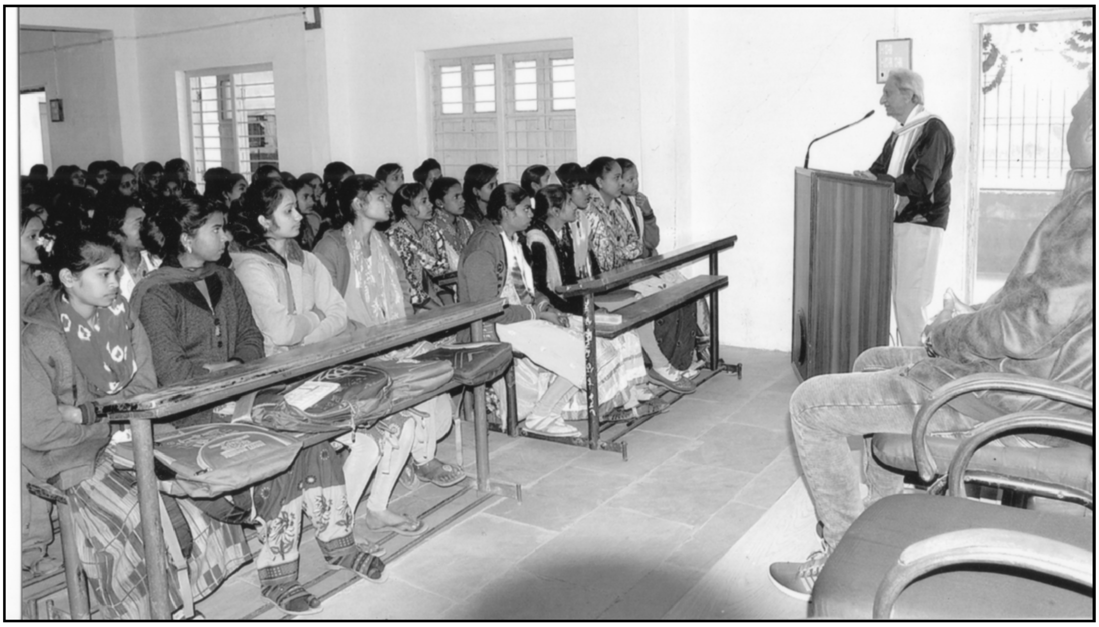

પદ્મશ્રી રાષ્ટ્રપતિ પુરસ્કાર સમ્માનિત ડૉ.પ્રવીણભાઈ દરજી સાહેબનું વ્યાખ્યાન તા.૯-૧-૨૦૨૦

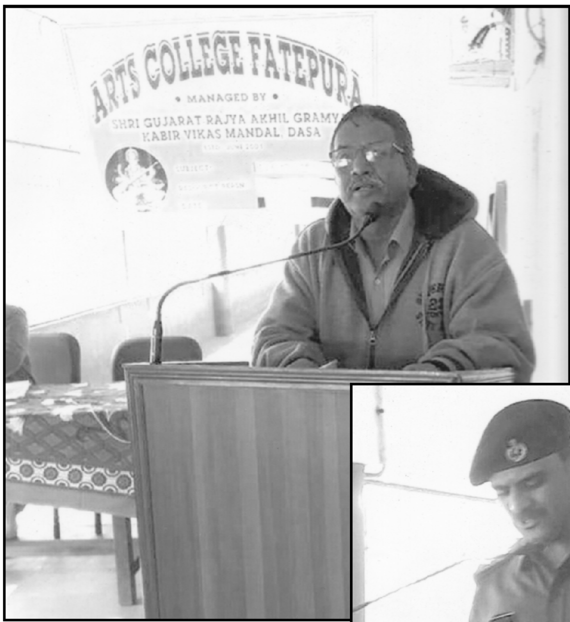
ARTS COLLEGE FATEPURA
MANAGED BY
SHRI GUJARAT RAJYA AKHIL GRAMYA
KABIR VIKAS MANDAL DASA

સ્વામી વિવેકાનંદજીની
૧૫૭મી જન્મ જયંતી
તારીખ : ૧૧/૦૧/૨૦૨૦.

વિદ્યા વિનયથી શોભે છે.
આર્ટ્સ કોલેજ, ફતેપુ
એન. એસ. એસ. વિભાગ
(N.S.S.)
વિદ્યાર્થી સંખ્યા :

આર્ટ્સ કોલેજ ફતેપુરા દ્વારા વર્ષ ૨૦૧૭-૧૮ દરમ્યાન
N.S.S. કાર્યક્રમોની તસવીરી ઝલક

એન.એસ.એસ. વાર્ષિક સેવા શિબિર પૂર્ણાહુતિ કાર્યક્રમ

સ્વયંસેવકો દ્વારા શાળાના તેજસ્વી વિદ્યાર્થીઓનું સન્માન

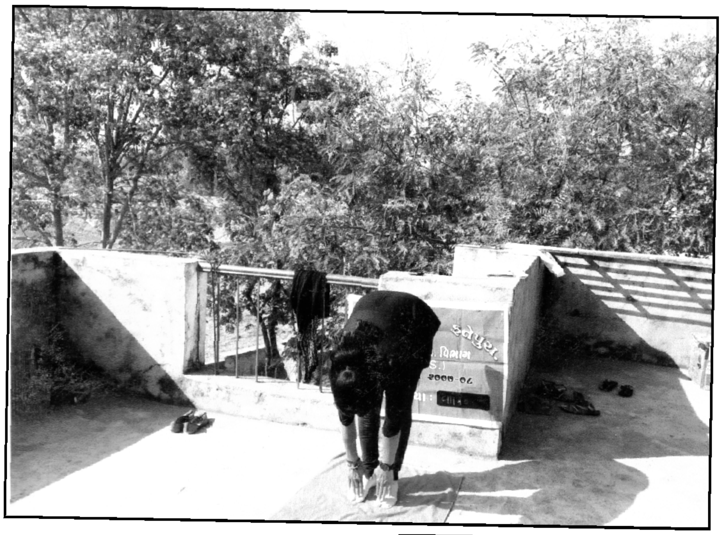

એન.એસ.એસ.
વાર્ષિક શિબિર
યોગ તાલિમ

યોગ તાલિમ

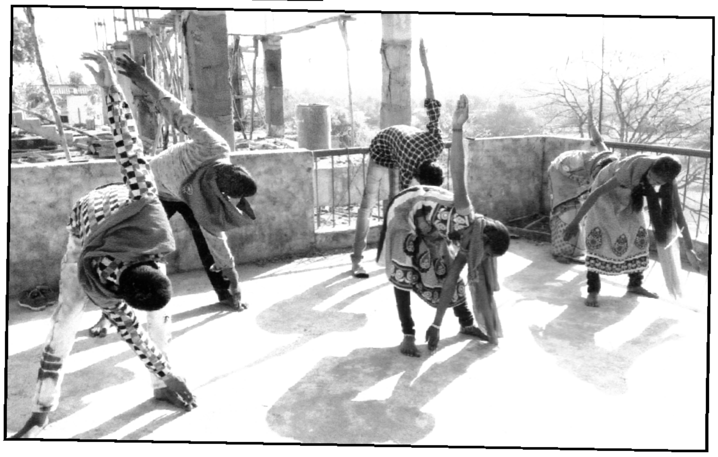

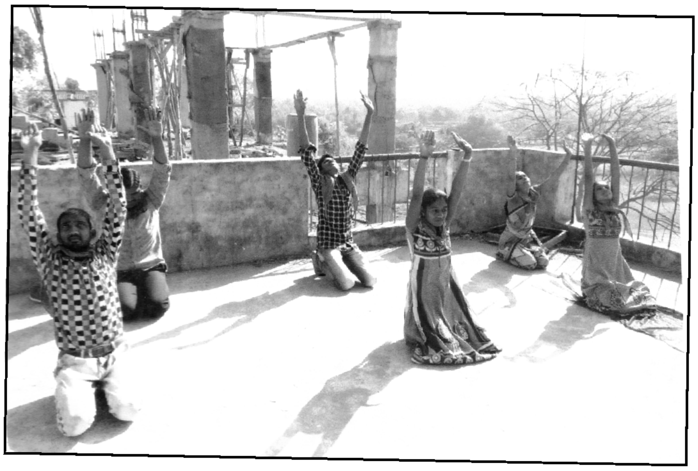

એન.એસ.એસ.
સ્વચ્છતા અભિયાન

જાહેર સ્થળોએ સ્વચ્છતા અભિયાન

એન.એસ.એસ.
સ્વચ્છતા અભિયાન

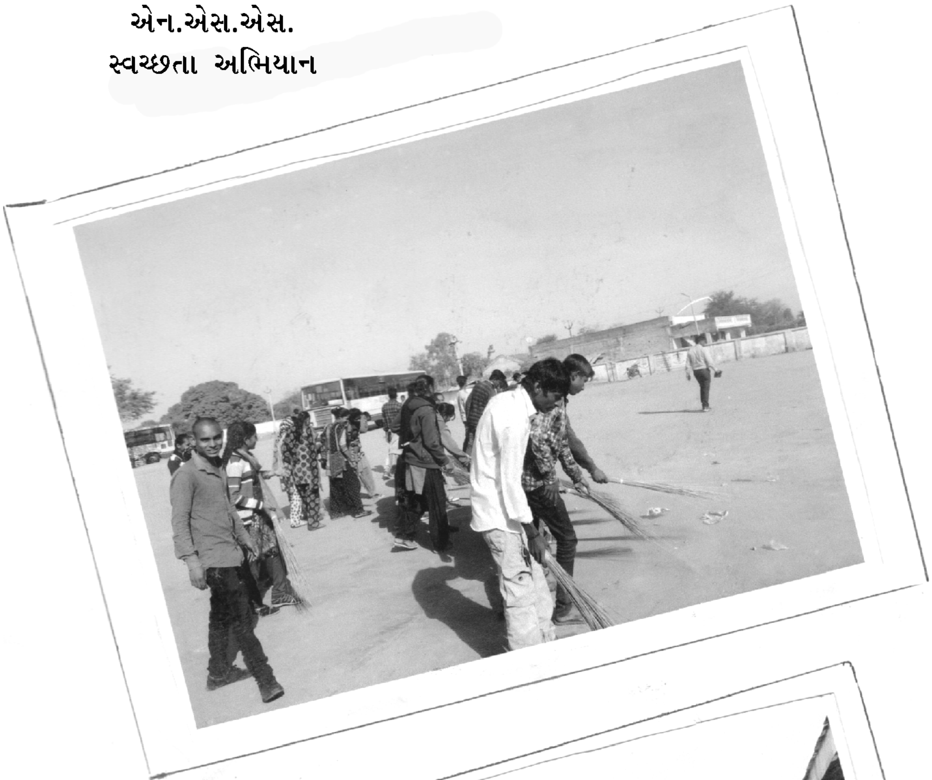

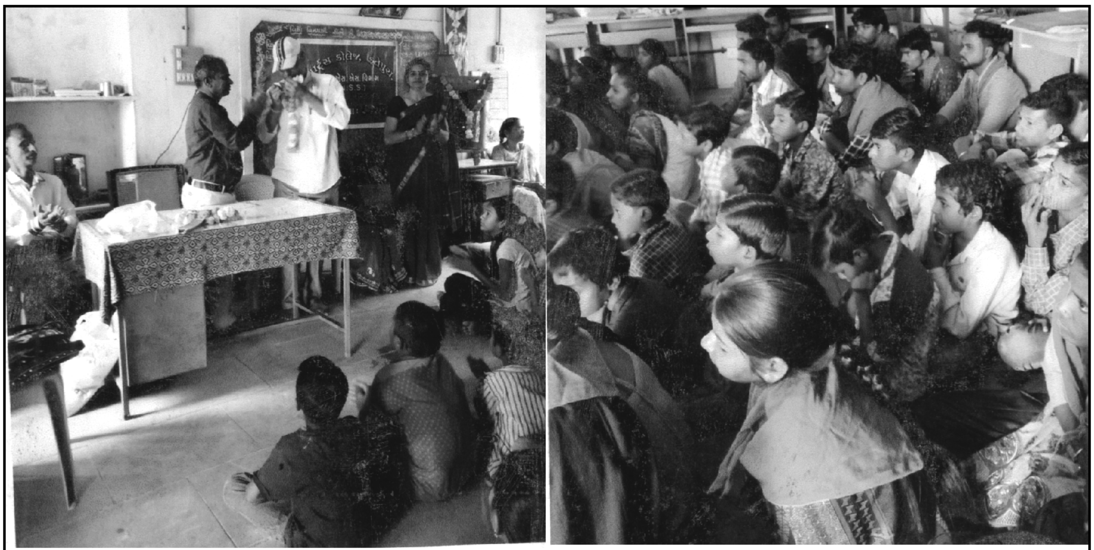

એન.એસ.એસ. વાર્ષિક શિબિર ઉદ્‌ઘાટન

એન.એસ.એસ. મહેંદી હરીફાઈ

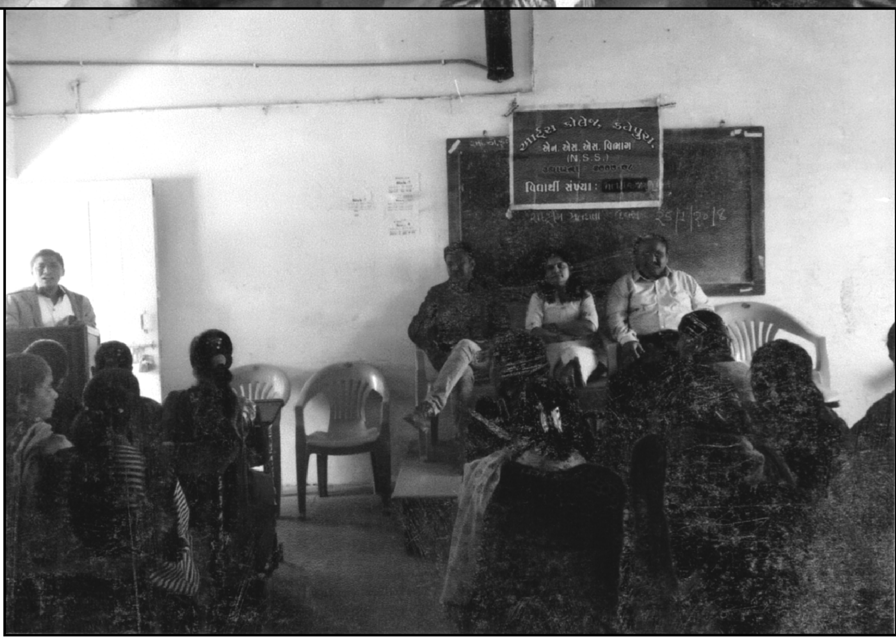

રાષ્ટ્રીય
મતદાતા
દિવસ
૨૫-૧-૨૦૧૮

એન.એસ.એસ. માનગઢ પ્રવાસ

આર્ટ્સ કોલેજ ફતેપુરાનું પરિણામ-૨૦૧૭-૧૮-૧૯

૨૦૧૭

Sem-6	A			
	B	80.31%		
	C	(Total)		
Sem-4	A	73.70%		
	B	84.50%		
	C	70.40%		
Sem-2	A	36%	ATKT	59.2%
	B	09%	Eng. 90%, Sanskrit-85%, Socio. 94%	
	C	37%		
Sem-5	A	74.40%	ATKT	78.46%
	B	93.02%		
	C	86.36%		
Sem-3	A	77.14%	ATKT	72.27%
	B	69.07%		
	C	70.58%		
Sem-1	A	75.53%		
	B	76.66%		
	C	79.43%		

૨૦૧૮

Sem-6	A	69.50% (Govind)	Guj. Uni.	69.50%
	B	60.75%		60.76%
	C	74.01%		58.20%
Sem-4	A	35.57%	ATKT 90%	
	B	45.45%	85%	
	C	52.83%	94%	

Sem-2	A	78.72%		
	B	76.78%		
	C	75.0%		
Sem-5	A	64%		
	B	77.2%		
	C	81%		
Sem-3	A	83.16%		
	B	71.73%		
	C	89.15%		
Sem-1	A	72.44%		
	B	40.08%		
	C	79.14%		

૨૦૧૯

Sem-6	A		ATKT	100%
	B	78.57%		
	C	(Total)		
Sem-4	A		ATKT	100%
	B	74.78%		
	C	(Total)		
Sem-2	A	60.50%	ATKT	26%
	B	52.40%		06%
	C	56.25%		27%
Sem-5	A	86.07%		
	B	88.37%		
	C	80.85%		
Sem-3	A	65.56%		
	B	68%		
	C	85.58%		
Sem-1	A	59.00	ATKT	26%
	B	59%		06%
	C	47.28%		27%

આટ્ર્સ કોલેજ-ફતેપુરા : ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થી સંઘ

The Alumni Association

ક્રમ	વિદ્યાર્થીનું નામ	સરનામું	મો.નં.
૧	કટારા રોહિતકુમાર ખુમાભાઈ	બારસલેડા	૮૧૪૧૯૦૮૨૨૨
૨	પારગી કલાવતીબેન ધૂળજીભાઈ	સીમલીયા	૯૬૮૭૮૫૮૧૪૫
૩	ભાભોર છગનભાઈ કલાભાઈ	નવાગામ	૯૦૯૯૫૪૮૦૧૬
૪	ચારેલ જીજ્ઞાશાબેન કલસિંગભાઈ	મોટીચરોલી	૯૯૭૯૯૧૯૬૪૫
૫	પારગી મહેન્દ્રભાઈ શંકરભાઈ	મોટીચરોલી	૯૯૭૯૯૧૯૬૪૫
૬	પારગી અલ્કેશકુમાર લાલસીંગભાઈ	પીપલારા	૯૪૨૭૩૯૮૦૧૫
૭	પારગી દિલીપકુમાર સોહનભાઈ	મોટીચરોલી	૯૯૦૯૮૩૧૭૨૯
૮	ભાભોર કાનજીભાઈ જેઠાભાઈ	સલરા	૮૭૫૮૫૧૪૫૫૩
૯	પારગી કલ્પેશભાઈ સરદારભાઈ	સલરા	૯૫૮૬૫૯૭૪૮૨
૧૦	નિનામા વિનોદભાઈ લાલજીભાઈ	સલરા	૯૯૨૫૧૮૧૫૦૩
૧૧	નિનામા હિતેશકુમાર બાબુભાઈ	કરોડિયા પૂર્વ	૯૯૭૯૦૭૩૭૯૧
૧૨	ડીંડોર મહેશકુમાર સીંગજીભાઈ	ચીખલી	૯૫૧૨૩૬૨૦૭૪
૧૩	તાવીયાડ મનોજભાઈ સવજીભાઈ	ચીખલી	૮૨૩૮૧૫૦૬૩૬
૧૪	પારગી શંકરભાઈ હકજીભાઈ	સલરા	૭૫૭૫૮૦૯૦૯૯
૧૫	ચારેલ જીતેન્દ્રકુમાર સુભાષભાઈ	લખનપુર	૯૫૩૭૩૧૨૪૩૭
૧૬	મછાર શૈલેષકુમાર ચંપાભાઈ	નિંદકાપૂર્વ	૯૯૦૯૮૩૦૨૭૭
૧૭	ઝાડ સેજલબેન જે.	ફતેપુરા	૭૫૬૭૮૯૬૪૮૮
૧૮	નિનામા મહેશભાઈ ધુળાભાઈ	કરોડિયા પૂર્વ	૯૯૨૫૫૦૨૬૩૨
૧૯	ડામોર શબુરભાઈ શંકરભાઈ	નાનાસલરા	૯૦૯૯૭૮૭૩૫૯
૨૦	ડામોર સુજાતાબેન ચતુરભાઈ	લીમડીયા	૯૫૮૬૦૬૦૦૦૯
૨૧	ચરપોટ નરેશભાઈ ચુનીલાલ	લીમડીયા	૯૫૮૬૦૬૦૦૦૯
૨૨	પંડ્યા હેતલબેન જીતેન્દ્રકુમાર	ઝાલોદ	૯૪૨૭૨૪૪૦૬૭
૨૩	ચરપોટ નીતાબેન	ઉંડવા	૮૨૩૮૩૨૧૨૦૫
૨૪	પારગી ભરતભાઈ પાર્સીંગભાઈ	ડુંગર	૮૨૩૮૧૫૪૦૨૨
૨૫	ડીંડોર નીલેશભાઈ	ભાટમુવાડી	૯૮૨૪૭૯૦૬૨૧
૨૬	ચરપોટ રાધાબેન ચીમનભાઈ	સળિયાટા	૯૭૨૭૫૮૧૪૦૧
૨૭	પારગી લલીતકુમાર ચંપાભાઈ	સીમલીયા	૮૪૬૯૧૧૯૮૫૮

૨૮	તાવીયાડ અરવિંદભાઈ રામાભાઈ	કાલીયા વાલુન્ડા	૯૭૧૨૧૨૭૫૨૨
૨૯	બરજોડ પ્રવીણભાઈ છગનભાઈ	કાલીયા વાલુન્ડા	૯૭૨૭૯૧૯૨૬૪
૩૦	મકવાણા પર્વતભાઈ દાજીભાઈ	મોટીરેલ	૯૬૩૮૪૭૦૨૭૪
૩૧	નિનામા નીલેશકુમાર ભરતભાઈ	મોટીરેલ	૯૫૮૬૭૨૬૬૮૫
૩૨	ચમાર સંગીતાબેન લેબાભાઈ	સલરા	૯૯૮૯૧૨૨૪૬૫
૩૩	ડામોર હર્ષાબેન ચુનિયાભાઈ	સલરા	૮૭૫૮૦૬૩૮૫૮
૩૪	પારગી રાહુલભાઈ બાબુભાઈ	છાલોર	૯૬૮૭૧૧૫૫૦૭
૩૫	પારકી સુભાષભાઈ કાળુભાઈ	કરમેલ	૯૭૧૨૭૩૧૭૮૫
૩૬	તાવીયાડ રાધાબેન પ્રવીણભાઈ	કરમેલ	૯૮૭૯૪૯૫૨૯૩
૩૭	પરમાર અલ્પેશકુમાર	સંતરામપુર	૭૪૩૫૮૦૧૯૫૫
૩૮	કટારા આશિષકુમાર રમેશચંદ્ર	ચીચાણી	૯૯૧૩૩૩૫૯૭૩
૩૯	પારગી અશ્વિનભાઈ રમેશભાઈ	વડવાસ	૮૮૬૬૬૪૬૮૩૨
૪૦	પારગી વિપુલભાઈ	માધવા	૯૭૨૭૩૩૭૯૧૪
૪૧	દવે ફાલ્ગુનભાઈ મહેશભાઈ	ફતેપુરા	૮૨૦૦૮૩૩૮૮૪
૪૨	પ્રજાપતિ કમલેશભાઈ	ફતેપુર	૯૦૯૯૧૩૫૬૧૩
૪૩	સાઠીયા ઈમરાવભાઈ	ફતેપુરા	૯૮૭૯૭૮૭૪૮૯
૪૪	તાવીયાડ અનિલભાઈ	છાલોર	૯૬૩૮૫૩૭૦૬૯
૪૫	બારિયા અશ્વિનભાઈ રાયસિંગભાઈ	મોટીભુગેડી	૯૯૭૮૩૬૬૨૬૪
૪૬	પારગી સુકેશભાઈ	સંતરામપુર	૯૭૨૭૩૨૫૮૨૭
૪૭	ચમાર દક્ષાબેન	બટકવાડા	૭૫૬૭૪૫૬૧૧૪
૪૮	ગરાસીયા રાકેશભાઈ		૯૭૨૭૭૬૭૧૪૯
૪૯	ગરવાળ રતિલાલ		૮૯૮૦૬૭૩૩૨૩
૫૦	ચમાર કીર્તિકાબેન કાન્તિલાલ	ફતેપુરા	૭૮૭૪૪૦૪૪૪૮
૫૧	ચરપોટ રોશનીબેન	વટલી	૯૬૮૭૧૨૧૨૦૩
૫૨	પારગી વિપુલભાઈ	વટલી	૯૯૭૮૦૨૮૯૬૭
૫૩	ચરપોટ નરેશભાઈ પાર્સીંગભાઈ	કરોડિયા	૯૭૨૭૮૫૫૧૩૧
૫૪	પારગી દિનેશભાઈ દેવાભાઈ	માધવા	૯૭૧૨૫૯૬૪૭૭
૫૫	ડામોર મહેશભાઈ	ખેડાપા	
૫૬	ગરાસીયા મીનાબેન	લીમડીયા	
૫૭	ચૌહાણ ૠતુરાજસિંહ	પાડલીયા	
૫૮	ચૌહાણ માવેન્દ્રસિંહા	પાડલીયા	
૫૯	ચારેલ મનીષાબેન વીરસિંગભાઈ	વાંગડ	૯૭૨૭૧૭૪૩૮૬

ક્રમ	તારીખ	કાર્યક્રમ	આયોજક	વિશેષ નોંધ
૧.	૮-૧-૨૦૨૦	વરલી પેન્ટિંગ વર્કશોપ	C.W.D.C.	
૨.	૯-૧-૨૦૨૦	સર્જક સાથે સંવાદ	ગુજરાતી ડિપાર્ટમેન્ટ	ગુજરાતી વિભાગના વિદ્યાર્થીઓ અને વિશેષ ઉપસ્થિતિ ડૉ. પ્રવીણ દરજી
૩.	૧૧-૧-૨૦૨૦	રંગોળી સ્પર્ધા	C.W.D.C.	
૪.	૧૧-૧-૨૦૨૦	સ્વામી વિવેકાનંદની ૧૫૭મી જન્મ જયંતી/વક્તૃત્વ સ્પર્ધા		શ્રી પરમાર સાહેબ સબ પોલીસ ઈન્સેપેક્ટર હાજર રહ્યા
	૧૧-૧-૨૦૨૦થી ૧૭-૧-૨૦૨૦	રાષ્ટ્રીય સલામતી સપ્તાહની ઉજવણી		
૫.	૨૦-૧ થી ૨૬-૧-૨૦૨૦ સુધી	શિબિર ઉદ્ઘાટન, ઐતિહાસિક સ્થળ માનગઢની મુલાકાત, સાંસ્કૃતિક પ્રવૃત્તિ	N.S.S. દ્વારા	N.S.S. શિબિરના વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા
૬.	૩૦-૧-૨૦૨૦	કોલેજ એથ્લેટીક ગોળાફેંક	સ્પોર્ટ કમિટી	
૭.	૭-૨-૨૦૨૦	પ્લેસમેન્ટ કાર્યક્રમ, દાહોદ	ઉદ્દીશા અંતર્ગત	૪૦ વિદ્યાર્થીઓ પસંદગી પામ્યા
૮.	૨૨-૨૩/૨-૨૦૨૦	હિન્દી વિનીત પરીક્ષા	ગુજરાત વિદ્યાપીઠ તેમજ આર્ટસ કોલેજ ફતેપુરા આયોજિત	૭૯ વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો
૯.	૨૧-૬-૨૦૨૦	વિશ્વ યોગ દિવસની ઉજવણી	સ્પોટ્ર્સ કમિટી અને આટ્ર્સ કોલેજ ફતેપુરા આયોજિત	સમગ્ર કોલેજ
૧૦.	૪-૬/૭-૨૦૨૦	માઈક્રો સોફ્ટ ટીમમાં વિદ્યાર્થીઓના રજીસ્ટ્રેશન અને માર્ગદર્શન	કોલેજ દ્વારા	સમગ્ર કોલેજ
૧૧.	૨૬-૭-૨૦૨૦	જશવંતસિંહ ભાભોર સાહેબની અમારી કોલેજમાં શુભેચ્છા મુલાકાત	મંડળ દ્વારા	સમગ્ર સ્ટાફ

૧૨.	૧૦-૮-૨૦૨૦	વિશ્વ આદિવાસી દિવસની ઉજવણી	સાંસ્કૃતિક કમિટી (ઓનલાઇન) માધ્યમથી	સમગ્ર કોલેજ
૧૩.	૧૪-૮-૨૦૨૦	વાલી મિટિંગ		
૧૪.	૯-૯-૨૦૨૦	કોવીડ-૧૯ મહામારીથી બચવા સાવચેતીના પગલાંની જાણકારી આપવામાં આવી.	વિદ્યાર્થી યુનિયન અને વાલી સંપર્ક કમિટી તેમજ કોલેજ દ્વારા	સમગ્ર કોલેજ
૧૫.	૧૫-૯-૨૦૨૦ થી ૨૧-૯-૨૦૨૦	પરીક્ષાનું આયોજન	પરીક્ષા કમિટી અને કોલેજ દ્વારા	સમગ્ર કોલેજ
૧૬.	૧૫-૧૦-૨૦૨૦	પીએચ.ડી.ની ગાઇડશીપ માટે ડૉ.યોગેન્દ્રસિંહ ચૌહાણનું સન્માન	કોલેજ દ્વારા	સમગ્ર સ્ટાફ
૧૭.	૨૭-૧૦-૨૦૨૦	કોલેજ કેમ્પસમાં સેમીનાર હોલ બનાવવાની મંડળ સાથેની મિટિંગ થઈ	સમગ્ર કોલેજ સ્ટાફ અને મંડળ	સમગ્ર કોલેજ સ્ટાફ અને મંડળ
૧૮.	૧-૧૧-૨૦૨૦	વહીવટી કર્મચારીની વાર્ષિક સામાન્ય સભા	કોલેજ દ્વારા	કોલેજ સ્ટાફ તથા શ્રી ગોવિંદગુરુ યુનિવર્સિટીની કોલેજના વહીવટી કર્મચારી
૧૯.	૨૭-૧૧-૨૦૨૦	સેમીનાર હોલનું ભૂમિ પૂજન	કોલેજ ઉત્કર્ષ કમિટી તેમજ મંડળ દ્વારા	ધારાસભ્ય શ્રી રમેશ ભાઈ કટારા નગરના અગ્રગણ્ય કાર્યકરો, પત્રકારો, સમગ્ર કોલેજ સ્ટાફ અને મંડળ પ્રતિનિધિ
૨૦.	૧૫-૨૧/ ૧૨-૨૦૨૦	એસ.વાય. અને ટી.વાય.ની પરીક્ષાનું આયોજન	કોવિડ-૧૯ મહામારીને કારણે બેઠક વ્યવસ્થા આઈ.કે.દેસાઈ સ્કૂલમાં યોજાઈ	સમગ્ર કોલેજ

૨૧.	૭-૧-૨૦૨૧	એક દિવસીય વર્કશોપ (NAAC)	કોલેજ દ્વારા	કોલેજ સ્ટાફ ડૉ. માછીસાહેબ અને ડૉ.ભાવસાર સાહેબ
૨૨.	૨૬-૧-૨૦૨૧	ધ્વજવંદન કાર્યક્રમ	કોલેજ દ્વારા	સમગ્ર સ્ટાફ
૨૩.	૨૮-૧-૨૦૨૧	એન્ટી રેગીંગ કાનૂની જાણકારી આપતો કાર્યક્રમ (કોવિડ-૧૯નાં નિયમના પાલન સાથે)	કોલેજ દ્વારા	કોલેજ અને મામલતદાર કચેરી
૨૪.	૮-૨-૨૦૨૦	આચાર્યશ્રીની શહેરા કોલેજમાં NAAC માટેની મુલાકાત	-	આચાર્યશ્રી
૨૫.	૧૫-૨-૨૦૨૧	એફ.વાય.ની પરીક્ષા કાર્યક્રમનું આયોજન	કોલેજ દ્વારા	સમગ્ર કોલેજ
૨૬.	૨૫-૨-૨૦૨૧	મતદાતા જાગૃતિ કાર્યક્રમનું આયોજન	ડી.ડી.ઓ.સાહેબશ્રીના આદેશથી કોલેજ દ્વારા આયોજિત	શ્રી સી.એમ.પારગી (મામલતદારશ્રી), શ્રી પરમાર સાહેબ, શ્રી ધર્મેન્દ્ર સોલંકીની વિશેષ ઉપસ્થિતિ
૨૭.	૩-૭-૨૦૨૧	વૃક્ષારોપણ કાર્યક્રમ	NSS તેમજ કોલેજ દ્વારા	સ્ટાફ મિત્રો દ્વારા
૨૮.	૧૩-૭-૨૦૨૧	નેક મિટિંગ	સ્ટાફ મિત્રો દ્વારા	સમગ્ર સ્ટાફ
૨૯.	૨૪-૭-૨૦૨૧	આચાર્ય વંદના કાર્યક્રમ (ગુરુ પૂર્ણિમા)	સાંસ્કૃતિક કમિટી દ્વારા	સમગ્ર કોલેજ
૩૦.	૧-૨/૮-૨૦૨૧	પ્લેસમેન્ટ ઇન્ટરવ્યુ	ઉદ્દીશા આયોજિત	૧૨૮ વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો
૩૧.	૬-૮-૨૦૨૧	રોજગાર મેળો (દાહોદ)	ઉદ્દીશા આયોજિત	૩ વિદ્યાર્થીઓને મંત્રીશ્રીના હસ્તે એપોઇન્ટમેન્ટ લેટર આપવા માટે પસંદ કરાયા
૩૨.	૧૧-૮-૨૦૨૧	વિશ્વ આદિવાસી દિવસ નિમિત્તે આદિવાસી લોકગીત	સાંસ્કૃતિક કમિટી દ્વારા	
૩૩.	૧૨-૮-૨૦૨૧	વિશ્વ આદિવાસી દિવસ નિમિત્તે શ્રી ગોવિંદગુરુ ક્વીઝ સ્પર્ધા	જ્ઞાનધારા દ્વારા	૬૧ વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો
૩૪.	૧૨-૮-૨૦૨૧	આઝાદીનો અમૃત મહોત્સવ "અખંડ ભારત સંકલ્પ"-	કેશવ સેવા સમિતિ, યુવા	૬ વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો.

		વક્તૃત્વ સ્પર્ધા	દાહોદ અને કોલેજના સંયુક્ત	
૩૫.	૨૦-૮-૨૦૨૧	વાલી મિટિંગ	વિદ્યાર્થી યુનિયન અને વાલી સંપર્ક કમિટી તેમજ કોલેજ દ્વારા	સમગ્ર કોલેજ
૩૬.	૨૨-૮-૨૦૨૧	વિદ્યાર્થીઓને ફળાઉ રોપાનું વિતરણ	કોલેજ દ્વારા	દાહોદ જિલ્લાના સાંસદ અને કોલેજના પ્રેરણાદાયી શ્રી જસવંતસિંહ ભાભોર સાહેબના જન્મ દિવસ નિમિત્તે
૩૭.	૫-૯-૨૦૨૧	શિક્ષક દિનની ઉજવણી	સાંસ્કૃતિક કમિટી	૨૪ વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો
૩૮.	૮-૯-૨૦૨૧	ઝવેરચંદ મેઘાણીની જન્મ જયંતિની ઉજવણી	ગુજરાતી વિભાગ અને એન.એસ. એસ.ના ઉપક્રમે	૮ વિદ્યાર્થી (કાવ્ય પઠન વક્તૃત્વમાં ભાગ લીધો) સમગ્ર કોલેજ
૩૯.	૨૯-૯-૨૦૨૧	પ્રવેશોત્સવ સેમ-૧ના વિદ્યાર્થીઓ	કોલેજ	સેમ-૧ના વિદ્યાર્થીઓ